Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 184 (11382) | 1980 чылдың август 8, пятница | 1925 чылда үндезилеттингеН | Өртээ 2 көп.

БЕШ ЧЫЛДЫ ХУУСАА БЕТИНДЕ КҮҮСЕТКЕШ, СЭКП-НИҢ XXVI СЪЕЗДИЗИН ТӨЛЕПТИГ УТКУУЛУ!

ОРЁЛ ОБЛАСКА ЧОРУП ТУРГАНЫ

Ада-чурт дайынының орденинин 1 чергезин Орёл хоорайга тыпсырынга холбаштыр Орёл областа чоруп турган аайы-биле СЭКП ТК-ның секретары И. В. Капитонов Октябрьның 50 чылы аттыг кан-прокат заводунга, «Промприбор» каттыжышкынга барып, ажылчыннар болгаш специалистер-биле беседалажып, бүдүрүлгенин ажыктыын болгаш ажылдың шынарын улам ынай бедидериниң айтырыгларынын талазы-биле СЭКП-нин XXV съездизинин шиитпирлери, аш Л. И. Брежневтиң айтышкыннары, социалистиг хүлээлгелер канчаар күүсеттинип турарын сонуургап көрген. Соксаал чок планнаашкынны болгаш шууштурулгалыг тудуушкунну организаттаар дугайты Орёлдуң дуржулгазын нептередип турарының практиказы-биле ол таныжып, ол депшилгелиг арга-биле туттунган чаа чуртталга кварталдарынга болгаш туттунуп турар объектилерге чораан. Тудугжулар болгаш төлевилелчилер-биле, удуртукчулар-биле беседаларга күш-ажылды организаттаарын экижиндериниң, коллективтериниң ниити чедиишкиннеринге кижи бүрүзүнүн улуг үлүг-хуулут болурунун айтырыгларын көдүрген.

И. В. Капитонов Орёл болгаш Мценск районнарның чамдык ажыл-агыйларының шөлдерин база фермаларын көрген, дужүт ажаап алышкынының канчаар чоруп турары-биле, ипатовчу арганы ажыглап турарының практиказы-биле, мал ажылында ажыл-херектин байдалы-биле, көдээге социал чаартылгаларның планнарын боттандырып турары-биле, садыгның, амыдырал хандырылгазының байдалы-биле танышкан.

Орёлга И. В. Капитонов В. И. Ленинниң тураскаалынга, Мөнге ат чанында тураскаалга чечектер салган.

СЭКП-ниң область комитединге партия болгаш совет актив-биле ужуражышкын болган. СЭКП-нин XXVI съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышты улам ынай калбартырының, бо чылдың болгаш ниитизи-биле беш чылдың онаалдаларын чедиишкиниг доозарынче, бүдүрүлге курлавырааның улам долу ажыглаарынче, 1981 чылда бир дески турштуг ажылды хандырарынче коллективтерни мобилизаттаарының хөрээнге партия болгаш күрүне организацияларының, кадрларның харыысалгазын бедидериниң сорулгаларынче онза кичээнгейни угландырган. СЭКП ТК-ның июнь (1980 чыл) Пленумунун айтышкыннарынга холбаштыр партия организацияларынга отчёттарны болгаш сонгулдаларны эрттиреринин айтырыгларын көрген.

ЭГЕЛЭЭШКИННИ ДЕТКЭЭН

Партияның эвлчеглиг XXVI съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышты калбартыр дугайында мурнакчы коллективтериң эгелээшкинин СЭКП Кызыл хооркомунун бюрозу деткээн.

Партияның эвлчеглиг XXVI съездизин чыылдыр дугайында СЭКП Төп Комитединиң июнь (1980 чыл) Пленумунун шиитпирлерин Кызылдың ажылчы чону улуг көдүрүүшкүн-биле хүлээп алган. Коллективтерге эрткен митингилерге, хуралдарга олар бо улуг болуушкунну күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуур күзелин илереткеннер.

Сүт заводунун, «Тыва көдээ тудуг» трестиң автобаазазының ажыл-ишчилери онгу беш чылдың планныг онаалдаларын ноябрь 7-де күүседиптер хүлээнген. «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезинин, «Росводпром» каттыжышкынның демир-бетон кылыглар заводунун, «Тыва суг тудуг» трестиң автобаазазының, аш-чем садының ажыл-ишчилери, «Кызыл тудуг» эргелелинде А. Г. Пашковтун, № 48 тудуг эргелелинде Е. С. Бизяеванын, М. Ф. Сафроновонын, В. Б. Борбак-оолдун, Т. И. Николаевонын, туйбу заводундан А. А. Мокшановтун, Г. П. Гилевтин, М. П. Багровонын удурткан бригадазының кежигүннери беш чыл планын хуусаа бетинде күүсеткеш, партияның XXVI съездизин төлептиг уткуурун болгаш 1981 чылда деп-дески ажылдаарын хандырарын шиитпирлээн.

Үстүнде адаан күш-ажылчы коллективтерниң эгелээшкинин СЭКП хооркомунун бюрозу деткээш, партия, профэвилел, комсомол организацияларынга, бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның удуртукчуларынга мурнакчыларның ол эгелээшкинин деткиринин хүлээткек. Ажылдың ажыктыын база шынарын бедидериниче, камналга чурумун күштелдиреринче, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаз рынче, эртем-техниктиг дедшилгени дүргедедиринче, бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларның иштики курлавырларын ажыглаарын экижидериниче съезд мурнунун социалистиг чарыжын угландырарын айыткан. СЭКП-ниң XXVI съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышты калбартыр талазы-биле массаполитиктиг ажылды күштелдиреринде партия организацияларынга дааскан.

«ШЫН» СОЛУН КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТУГУН Өвүр районда Саглы ортумак школазының сигенчи бригадазынга тураскаадып көдүрдү.

Башкы Александр Дагбыштын удуртқан 20 кежигүннүг бригадазы хол-биле 60 тонна сиген белеткээр планын 70 тонна кылдыр күүсеткен.

Мурнакчылар дан үлегер алынар!

Кызылчылар, бок үнүштер аштал газынче

Кызыл районда «Кара-Хаак» совхоз ногаалар өстүреринге специализаттаттынган ажыл-агыйларының бирээзи. Хоорай чанының совхозунуң ажылышчилери онгу беш чылдың доостур чылында 65 гектарга капустаны, 24 гектарга огурецти, 5 гектарга помидорну, 17 гектарга картофельди тараан. Гектардан-на капустаның 170 центнерден, помидорнуң болгаш огурецтин 100 центнерден эвээш эвес дужүдүн алырын олар хүлээнген.

Ам совхозтуң ногаа шөлдеринде бок үнүштерниң аштал-газын чорудуп турар, Республика найысылалы Кызыл хоорайның бүдүрүлге, албан организация черлери «Кара-Хаак» совхозка шефтеп турар. Улус депутаттарының Кызыл хоорай Совединин күүскомунга дүүн болган хуралга ол совхозка ногааның бок үнүштерин аштаарынга кызылчыларның шеф дузазын күштелдирер дугайында айтырыгны чугаалашкан. Совхозка шефтеп турар министерстволарның, бүдүрүлгелерниң удуртукчуларын ол хуралга келдирген турган.

Совхозка быжыглаан бүдүрүлге, албан организация черлериниң ногаа богу аштаарынга киржип турарының дугайында дыннадыгны Кызыл хооркүүскомнуң даргазының оралакчызы Г. М. Шамонин кылган. Хуралга Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ч.-Д. Б. Ондар киржип, чүве чугаалааш, ногаа ажылдыг совхозка кызылчыларның шеф дузазын күштелдиреринің эргежок чугулазын онзалап демдеглээн.

БИСТИҢ КОРР.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге уткуштур

МИЛЛИОННАРНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭЭЛЧЭЭ

СЭКП-нин съездизинге алдар кылдыр онгу беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир деп хүлээлгелер алган мурнакчы коллективтерниң үлегер-чижээн муңмун бүдүрүлгелер, ажыл-агыйлар, эртем болгаш төлевилел-конструктор организациялары эдерип салгаан. Бүдүрүлгениң ажыктыын бедидериниң, материаллдарны, чиг-этти, энергияны камнаарының курлавырларың, аргаларын олар дилеп тып турарлар.

Чаа техника болгаш күш-ажылды тергиин эки организаттаан чорук **Гордовканың В. И. Ленин аттыг шахтазының** даргжыларының партияның ам болур съездизинге алдар болурган күш-ажылчы чедиишкиннериниң кол үндезини ол-дур. А. Голышевтин даргжылар бригадазы хонукта 20—12 тонна хөмүр-дашты казып үндүрген. Ол болза бүгү участоктуң неделда онаалдазы-дыр. Ындыг чедиишкин операциялар аайы-биле күш-ажылды шын хүваганының, кезектерниң эргежок чугула курлавырларын тургускаными, хөмүр-дашты үзүктел чок сөөртүп үндүрерин организаттаанының түңнели-дир.

Шахтаның коллективи чуртка чыл төнчүзүнге чедир пландан ажыр 20 муң тонна хөмүр-дашты бээрин шиитпирлээн.

* * *

Барыын Сибирьниң одалгабиле ажылдаар электростанциялары чаарты дериринге бүгү хемчег-биле идиг бээри **Ленинградтың М. И. Калинин аттыг политехниитиг институдунуң** эртемденнериниң съезд мурнундагы хүлээлгелериниң кол пунктуларының бирээзи апарган. Сибирьниң хөмүр-даштарының онзагай түүлдерин ыяк барымдаалап тургаш, котёлдарның от садыр черлеринге хөмүр-дашты өртүдериниң чаа аргазын ол эртемденнер саналдаан. Ол чаа түүл дериглерни ажыглаарын бөлүүнчүдүп, агаарның бокталырын бичеледир арганы бээр. Чурттуң одалга энергетика программазын боттандырарынга социал чаартылгаларның планнарын боттандырып турары-биле, садыгның, амыдырал хандырылгазының байдалы-биле танышкан.

Орёлга И. В. Капитонов В. И. Ленинниң тураскаалынга, Мөнге ат чанында тураскаалга чечектер салган.

СЭКП-ниң область комитединге партия болгаш совет актив-биле ужуражышкын болган. СЭКП-нин XXVI съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышты улам ынай калбартырының, бо чылдың болгаш ниитизи-биле беш чылдың онаалдаларын чедиишкиниг доозарынче, бүдүрүлге курлавырааның улам долу ажыглаарынче, 1981 чылда бир дески турштуг ажылды хандырарынче коллективтерни мобилизаттаарының хөрээнге партия болгаш күрүне организацияларының, кадрларның харыысалгазын бедидериниң сорулгаларынче онза кичээнгейни угландырган. СЭКП ТК-ның июнь (1980 чыл) Пленумунун айтышкыннарынга холбаштыр партия организацияларынга отчёттарны болгаш сонгулдаларны эрттиреринин айтырыгларын көрген.

* * *

Кишиневтуң **ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг саналга машиналарының заводунуң** коллективи үлетпүр продукциязының хемчээлиниң талазы-биле беш чылдың онаалдазын август оң бешке чедир күүседиптерин шиитпирлээн. ТөлевилеттингеН чүүлдерни күүседир дээш демиселди коммунист В. Вовченко баштаан аппаратуралар башкарыкчылары баштай берген. Ат-алдарлыг коммунистерни планныг сагылга-чурумну, цехтерниң ажылының ден-дески болурун сагыыр дээш, бүдүрүлге чорудулгаларынга механизацияны нептередир дээш харыысалгалыг кижилер кылдыр томуйлаан. Чылдың баштайгы чартыының түңнелдери коллектив бодунун мурнунда салдынган сорулганы күүседип шыдаарын хереченлеп турар.

* * *

Воронеж областын **Поворино районунуң Ленин аттыг колхозу** күрүнеге тараа садарының беш чыл планын күүседирин чедиишкинниг доостан. Күш-ажылды организаттаарын болгаш сагылга-чурумну экижидер, ажыл-агыйның кежигүн бүрүзүнүң харыысалгазын бедидер талазы-биле боттарының аргаларын чугаалажып көргеш, чер ажылдыглар съездиге алдар кылдыр күрүнеге немей 25 муң центнер тараанны дужаагаш, база бир чылдың планын күүседирин шиитпирлээн. Ажылды тергиин эки шынарлыг чорутпушаан, колхозтуң механизаторлары тараа кезилдезин бедик темпилиг чорудуп турар. Мун центнер тараанны бастырганын көргүскен беш адырлар И. Новохацкийнин, Н. Контратьевтиң болгаш өскелернин-даа экипажтарының комбайннарында кестүп келген. (СЭТА).

ХҮЛЭЭНИП ТУРАР

«СЭКП-ниң XXVI съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш дугайында» партия Төп Комитединиң доктаалынга харыы кылдыр эки ажылдаарын Владимир Ильич Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының бүгү цехтериниң болгаш эвлчеглериниң ажыл-ишчилери хүлээнип турар.

Комбинаттың бөдүүн руда болбаазырадыр дөрт дугаар комсомолчу-аныяктар цегиниң ишчилери, СЭКП Төп Комитединиң чүокта эрткен июнь Пленумунуң түүнелдерин чугаалашкаш, бедиткен хүлээлгелерни алган. Чыл онаалдазындан ажыр 50 тонна даг-дүгүн бүдүрүп үндүрер дээн хүлээлгезин ийи катап ажыр күүседир деп шиитпирлээн. Съездиниң ажыттынар хүнүнге чедир келир чылдың ийи айлар планын ажыр күүседирин хүлээнген. Социалистиг чарышка бедик сорттуг даг-дүгүн болбаазырадыр дөрт дугаар цехтиң коллективин кыйгырган. Комбинаттың эвлчег, бригада, цех болгаш ажылчын бүрүзүнүң шак ындыг чарыжы ниити чедиишкиннерни өстүреринге дузалаар.

Бистиң корр.

Бай-Тайга районда «Тээли» совхозтуң Зэр-Хавак сүт-бараан фермазында үени мурнаан шалыпчыларның саны хөй. Оларның бирээзинге ферманың бызаа кадарчызы Дуун-оол Иргит хамааржыр. Ол бодунуң ажылынга мергежээн, бедик дуржулгалыг кижилерниң бирээзи.

Коммунист Дуун-оол Иргит бо фермада ам 12 чыл ажылдап, социалистиг чарыштың хөй удаа тиилекчизи болуп келген. Амгы үеде ооң кадарган бызааларының бирээзи-ле хонукта 700 грамм немелде дөңзини ап турар. Ол бодунуң арга-дуржулгазын аныяктарга күзелдии-биле дамчыдып берип турар.

ЧУРУКТАРДА: Д. Иргит, ферманың инектери одарда.

ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

ИЮЛЬ 16-ДА

Социалистиг чарыш дугайында СЭКП Төп Комитединиң доктаалынга харыы кылдыр «Тыва кобальт» комбинадының бүдүрүлге коллективтеринде социалистиг чарыш улам калбарган. 18-ки геология-шинчилел партиязының өрүмненчилер коллективи июль 16-га чедир беш чыл планын күүседип алган. Хову-Аксының кобальт байлаашың шинчиленчилери республика чарыжынга бирги черни эвлээш, Тываның комплекстиг геология экспедициязының шилчиир кызыл тугу-биле шаңнаткан. Тус-тус ажылчыннар аразында чарышка өрүмненчилер Валентин Антонович Малышуков, Валерий Васильевич Щуков олар шылгараан.

М. КАРА.

ПЛАНДАН АЖЫР

Тываның сүт комбинадының коллективи СЭКП-нин XXVI съездизин чедиишкиниг уткуур дээш чарышка көдүрүүшкүннүг киришпишаан, бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Улуг Октябрьның 63 чыл ооңга таварыштыр комбинат ниитизи-биле беш чыл планын бүрүн күүседирин хүлээнген. А чылдың төнчүзүнге чедир арткан үениң дургузунда пландан ажыр 1 миллион рубльдиг продукциязын комбинаттың бүдүрүлгелери баарын шиитпирлээн.

А. ИВАНОВА.

АЖЫР КҮҮСЕДИР

Республиканың бүгү ажыл-агыйларында дег Каа-Хем районнун ажыл-ишчилери ниитинин мал чеминин белеткелинде ажылдап турар. Бо хүннерде 5402 га черде сиген кестинген. 4250 га черде болдунген сигенден 3531 тоннаны сараттаан. Ол дээрге районнуң ниити мал чеми белеткээр планынын 15,5 хуузу болуп турар. Ажыл-агыйларның витаминниг сиген далганын белеткээни 46,1 хуу азы 415 тонна белеткеттинген.

Ажыл-агыйлар аразында социалистиг чарыжынга 1057 тонна мал чеми белеткеп алган «Ленинчи орук» совхозту тиилекчи деп көргеш, партия райкомунун болгаш райкүүскомнун шилчиир Кызыл тугун аваа тывыскан. Социалистиг чарышты түүнеп турган хуралга «СЭКП-нин XXVI съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш дугайында» доктаалдың таныштырылгазын база кылган.

«Бүрен» совхозтун (директору М. А. Мусихин) витаминниг сиген далганы белеткээр агрегады планын 109 хуу күүседип, ам-даа ажылдаарын уламчылавышаан.

Районнуң сигенчилериниң күзенчиг аалчызы «Романтиктер» агиткультбригадазы ажыл-ишчилерни сорук киирип, солун программалыг концертин көргүзүп чоруп турар.

С. САЛЧАК.

ШАПКЫНЧААН

Эрзинде «Мөрен» совхозтун Үнегетинде мал чеми белеткээр механизаттаан бригадазының ажыл-ишчилериниң ниити хуралы чоокта чаа болуп эрткен.

Аваа районнуң көдээ ажылагый эргелелиниң начальнигин Н. К. Бегзи республикада, районда болгаш совхозта мал чеминиң белеткелинин дугайында кыска дыннадыг кылган.

Эрзинчилер мал чеминиң белеткелин июльдун сөөлгү оң хонуунда дыка шапкынчыдып, мурнуу зонадан республика чарыжынга бирги черни алган, а «Мөрен» совхоз база ооң Үнегетинде мал чеми белеткээр механизаттаттынган бригадазы район чарыжынга тиилекчилер болган.

«Мөрен» совхоз 964 тонна сигенни азы планының 33,2 хуузун, а Үнегети бригадазы ооң 600 ажыг тониазын белеткеп алган.

К. МААДЫ.

260 ТОННАНЫ БЕЛЕТКЭЭН

Ыраккы Мөнгүн-Тайга районнун көдээ ишчилери бо хүннерде мал чеминиң белеткелинче чангыс кижи дег хаара туттунган. Бо чылын ол дошкун агаарлыг черге өөт-сигенинин орай үнгениниң мал чеминиң белеткели биче хожуулаан. Ынчалза-даа «Малчын» болгаш «Мөнген-Бүрен» совхозтарның сигенчилери 275 га черни сигенин кескен болгаш ооң 260 тонна мал чеми белеткээн.

Районнун совхозтарындан бир-бир бригадалар Ак-Чыраада мал чеми белеткеп турар. Ниитизи-биле Мөнгүн-Тайгада сиген кезилдезинде тос бригада бар, ында 166 кижи ажылдап турар.

Келир кышка өткүштүр ниитинин малыга быжыг чемсуурну түргүзүп ажылче суурларын чурттакчыларын, өскенникчилерни мобилизаттаар ажыл ам-даа уламчылап турар.

К. ЧҮЛДҮМ.

көдээ ажыл-агый эргелелиниң кол зоотехниги.

Хүлээлге күүселдези кандыгыл?

ХОЙЖУЛАР АЖЫЛЫН ТҮҢНЭЭН

«Бай-Тал» совхозтун хойжулары онгу беш чылдың доостур чылында ниитинин малын камгалап алыр, ооң чаш төлүн менди доруктурар, күрүнеге дүк садарының планын күүседир дээш болдунар бүгү чүүлдерни кылган. Олар боттарының чартык чылда чоруткан күжениишкиниг ажылының түңнелин чоокка эрткен хүннерде үндүрүп, чылдың ийиги чартыында күүседир сорулганы тодаргай чугаалашкан.

Хойжуларның хуралы Хемчик-Бажынын чайлаанга болган. Аваа совхозтун Туралыгда, Шивилигде болгаш Хемчик-Бажында үш бригадазының хойжулары киришкен.

Онгу беш чылдың доостур чылында совхозтун хойжуларының канчаар ажылдаанын директор М. С. Оржак тодаргай чугаалаан. Бо чылдың бирги чартыында «Бай-Тал» совхоз ниитизи-биле 100 хойга онаалтыр 87 хураганны ап, районда чарыштын бирги черин эвлээнин ол дыннаткан.

Совхозтун тус-тус хойжуларындан өскү кадарчызы Ананды Очур төрүүр 100 өскүге онаалтыр 119 анайны, хойжулар Шыырап Мандараа 105, Иргит Адыг-оол 108, Иргит Эрелчин 101, Хертек Мыдык 101, Мандай-оол Доос 101 хураганны менди доруктургаш, хойжу бригадаларга социалистиг чарыштын тиилекчизи болган. Чартык чылда чарыштын тиилекчизи болган он ажыг малчыннарны акша болгаш өртектиг түүлдер-биле шаннагылаан.

Чайгы одарны чөп ажыглаарын, хойнун тарып боозадылгазын эки чорударын, өдек-кыштагны амдыгаштан септеп белеткээрин, мал чемин четчири-биле курлавырлап алырын хойжулар аваа дугурушкан.

Хурал соонда спортчу маргылдаалар болган. 16 мөгени хүрештирген болгаш 10 аътты чарыштырган. Аваа совхозтун бот-тывынгыр артистери солун концерт көргүскен. Район төвүнден ийи автолавка келгеш, малчыннарга херек бараанныны база садыглаан.

Х. КАРА-ООЛ.

Бай-Тайга район.

ЧУРТТУҢ ТАРААА ШӨЛДЕРИНДЕ

ВОЛГОГРАД. Техниканы чөвү-биле ажыглаанының ачызында Волгоградтын тараажылары бо чылдың тараа ажаап алышкының шапкынчылар аргалыг болганнар. Чернышково районнуң тараажылары тараа культураларын эн баштай ажаап ап доозупкан черлериниң бирээзи болган. Ол районга тараа кестирер машиналарны калбаа-биле ажыглаан. Ооң түңнелинде комбайннарның ажылдаары чингеттинген, чүге дээрге Волгоград областа бир комбайнга-ла 240 гектар тараа шөлү онаажып турар.

* * *

СЕМИПАЛАТИНСК. Областын тараажыларының калбаа-биле эгелеп турары тараа ажаап алышкының ажылы оларның арга-мергежилинге ёзулуг хыналда болур. Тараа шөлдеринче тараа ажаап алырының 290 транспорт комплекстери ажылдап үнген. Оларның ажылын ипатовчу арга-биле организаттаан. Бо чылын кандаашкын, хову-шөлдериниң изиг хат-салгыны, долулуг чаъстаашкын тарааны ужур шаап каапкан. Ынчангаш тараанның чидириин болдурбас дээш агрегат бүрүзүнне тарааны чавыс дезүиден кезер кылдыр таарыштырган. Техниктиг хандырылганың ажылдакчылары тараажыларбиле кады боттарының көжер техникаларын дүн-хүн чокка белен байдал-биле тудуп турарлар. Бир миллион ийи чүс муң гектарның тараазын эң кыска хуусаа иштинде — ол сес хүн дургузунда ажаап алырын совхозтарының болгаш колхозтарының ажыл-ишчилери шиитпирлээн.

* * *

ТУЛА. Ол областа баштайгы 100 муң гектар шөлдүг тараа культураларын тавычалай кестирген. Механизаторлар бо чылын тарааны ангылап ажаап алыры ажыктыг болур деп санап турарлар. Ажаап алышкының мурнуку одуруунда— Ефремово, Дубенск болгаш Куркино районнарның механизаторлары чоруп турар. Туланың тараажылары Төрээн чуртуң шыгжамырынга барык чартык миллион тонна тарааны урарын шиитпирлээннер.

* * *

ЛИПЕЦК. Добрино районнун Нестеров аттыг колхозунда В. Тарабрининиң тараа ажаап алыр транспорт звенозу ол областа эн хөй хемчээлдиг тарааны ажаап ап турар. Звено «Нива» дээр беш комбайнбиле чангыс-ла хүн дургузунда сес ажыг эвлчег нормазын күүседип, 1900 центнер тарааны чудуруп чорудуп турар.

* * *

СИМФЕРОПОЛЬ. Симферополь районнун «Ленинниң оруу» колхозтуң комбайнери М. Киричевский Крымда эн хөй хемчээлдиг тарааны ажаап алган.

Тараа ажаап алышкының эгелээриниң мурнунда ол мурнакчы механизатор бодунун дузалакчызы А. Рагулин-биле кады 1200 тонна тарааны ажаап алырын хүлээнген. Ооң агрегадынга ажаап алышкының бүгү дургузунда районнуң эн эки комбайн агрегадынга деп қаан тук кинскип турган. Агрегат 1700 тонна тарааны ажаап алган.

* * *

УЛЬЯНОВСК. Старокулаткино районунун тараажылары ол областа 200 муң гектар шөлдүн чочак-тараазындан чаа дужүттү Ортаакы Волгадан бир-ле дугаарында ажаап ап четтигипкеннер. «Кумяк ключ» колхозта коммунист Р. Насыровтун ажаап алышкын звенозу 1200 гектар черниң чочак-тараазын тавычадан бастырарыта чүгле 25 шак негеттинген.

* * *

ИЖЕВСК. Удмурдианың шөлдеринде күскү тараа чаштырылгазы массалыы-биле чоруп турар. Ону 315 муң гектарга тарыыр. Бедик дужүттүг райончуткан «Саратовская-4» болгаш «Чулпан» дээр сорттарны тарыыр шөл калбарган.

* * *

КОХТЛА-ЯРВЕ (Эстон ССР). Бо чылдың ажаан алышкыны нарын байдалдыгдаа болза. Кохтла-Ярвениң комбайн отрядтары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн үш катап бедиткен. Чаартыкчыларның саналын ёзугаар комбайнарның тараа кестирер механизмнерин эде кылгаш, тараа сывы кедүрер кезектерин чаызаткан. Ооң түңнелинде калбарып, чыдыпкан тарааны кестирерге таарымчалыг, дужүттү бүрүн ажаап алыр аргалыг болган.

(СЭТА-ныы корреспондентилери).

Национально-краеведческий

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

Лина Югановна Поль — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Алаакта № 2 сут-бараан ферманың саанчызы. Эткен чартык чылда ол бир инекке онааштыр 1183 килограмм сут сагган. Бо көргүзүг эткен чылдың бо үезинден 200 килограмм көй.

Мурнакчы саанчы чыл планын хуусаа бетинде күүседирин хүлээнген.

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотозу.

Екатерина Васильевна Григорьева республика эмнелгезинде хүндүлүг кижилериң бирээзи. Чээрби алды чыл дургузунда ол биохимия лабораториязына лаборантылап ажылдап, кижилериң каныы дээш буянныг ижинге эвээш эвес аныяктарны өөредип, оларга байлак арга-дуржулгазын берип келген.

Үр чылдарда эн сеткилдиг күш-ажылы дээш Екатерина Васильевна Григорьева Ленинчи юбилей медалы-биле шаннаткан.

ЧУРУКТА: лаборант Е. В. Григорьева.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

Лекция пропагандазы

АЖЫКТЫЫН, ДЭЭШТИИН БЕДИДЕР

СЭКП-ниң XXV съездизи коммунистиг тургузуушкуның тодаргай политиктиг угланыышкыны, стратегиязы болгаш тактиказы ажылдап кылган, идеологтуг ажылдың амты үе-чадада кол сорулгаларын тодаратган...

«Идеологтуг, политика-кижитидилгелиг ажылды улам экижилер дугайында», «Лекция пропагандазының байдалы болгаш ону улам экижилер хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалдарын партия райкомунуң бюроларына чугаалашкаш, тускай хемчеглерни ажылдап кылган. СЭКП райкому, парткомнар, партия эге организациялары СЭКП-ниң XXV съездизинин база партия ТК-ның оон дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин, аңаа СЭКП ТК-ның Чигизе секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң илеткелдеринде болгаш чугааларында айтышкынарын амыдыралга боттандырарыңче ажылчы чоннуң күжүн, билиин болгаш чогаадыкчы мергежилин мобилизастаарынга аас агитациязының янзы-бүрү хевирлерин калбаа-биле ажылдап турар. Ылангыя «Лекция пропагандазының байдалы болгаш ону улам экижилер хемчеглер дугайында» СЭКП Төп Комитединин доктаалынга дүүштүр партия организациялары «Билиг» иниитилел организацияларынга партийжи удуртулганы сөөлгү үеде экижиткен.

Районда улус ажыл-агыйының тускай эртемниглери, будүрүлгениң мурнакчылары, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары, ажыл-агыйларның, албан организацияларның удуртукчулары болгаш партия, совет, культура, эмнелге, улус өредилге ажылдакчылары бактааган «Билиг» шиитилелиниң 192 кежигүннери, партия райкомунуң чанында 29 кижи составтыг илеткелчилер бөлүү бар. Олар ажылчы чонну коммунистиг ёзугта кижизидер херекке районнуң партия организациязының шынчы дузалакчылары болуп турар. Чыл келген тудум-на хөй-шиитичи лекторларның саны көвүдеп, оларның ажылының шынары экижип орар.

Марксизчи-ленинчи теориины, коммунистиг партияның, Совет чазактың иштики болгаш даштыкы политиказын, СЭКП ТК-ның доктаалдарын, эш Л. И. Брежневтиң «Бичии чер», «Катап тургузуушкун», «Кур чер» база өске-даа чогаалдарын болгаш коммунизмниң чугула айтырыгларын пропагандаалары идеология кадрларының ажылында кол черни эзлеп турар.

СЭКП райкомунуң бюрозунга ажылчы чоннар ортузунга хоойлу-дүрүм билиглерин пропагандалап турарының байдалының дугайында айтырыгны чугаалашкаш, ону экижидер хемчеглерни ажылдап кылгаш, ону боттандырып эгелээн.

1980 чылдың бирги чартында 460 лекцияны номчаан, орта 22530 ажыг кижи олурушкан. Ол ышкаш даймының, күш-ажылдың хоочуннары, мурнакчылар-биле ужуражылгаларны, айтырыг болгаш харыы, темалыг кежээлерни лекторлар эртиргеен.

Партияның болгаш чазактың шиитпирлериниң, делегей байдалының, көдээ ажылагый темазынга лекциялар номчууру сөөлгү үеде көвүдеп орар.

«Бай-Тал», «Мурнакчы» совхозларда (партком секретарылары Д. С. Чыдым, К. Н. Хертек), районнуң кижи эмнелгезинде, районда, Тээдинин тудуг-септелге участогунда партия организациялары (секретарылары О. Б. Саяа, Б-У. Х. Хертек, С. Д. Кагайоол) ажылчы чоннуң политиктиг кижизидилгезинин чугула чепсээ болур лекция пропагандазынга удуртулганы экижиткен.

Боттарының политиктиг билиин, мергежилин доктаамал белдирип, кызымак ажылдап чоруур, дыннакчыларның күсениг аалчылары апарган лекторлар бисте эвээш эвес. Оларга «Бай-Тал» совхозта М. С. Ооржак, Х. С. Авыроол, «Тээли» совхозта М. Ч. Самдан, Р. Х. Билчей, М. Ч. Ооржак, район төвүнде Ц. А. Седип, Э. Т. Бирлей, О. Б. Чедер-оол болгаш өске-даа лекторлар хамааржыр.

Лекторларның билиин бедидери-биле район масштабтыг, парткомнар аайы-биле семинарларны эрттирип турар. «Билиг» иниитилелиниң кежигүннериниң аттестациязын чорутканы, оларның билиг, мергежилин, харыысалгазын бедидериңге улуг дузалыг болган. Ынчалза-даа лектор кадрларны белеткээр, өөредир ажылда ам-даа четпестер бар. Районда делегей байдалынга, экономиктиг темаларга лекция номчуур лекторлар эвээш.

Чамдык парткомнар, партия эге организациялары «Билиг» иниитилелин удуртур, лекторларны номчуп турар лекциларының утка-шынарын бедидериңче кошкак кичээнгей салып келген. Парткомнар, чамдык партия эге организациялары партия хуралдарына, партбюроларга «Билиг» иниитилел организацияларының отчёттарын эвээш дыңнап турар.

Интернационализм, уран чүүл, литература, шериг-патриоттуг, спорт, атеизм, аныяктар ортузунга кижизидилге темазынга лекциялар эвээш номчуттунуп келген.

«Билиг» иниитилелиниң эге организацияларының ролю болгаш сорулгалары ам кажангызындан-даа артык улуг. СЭКП ТК-ның июнь (1980 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, аңаа эш Л. И. Брежневтиң плеткелин, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың иштики база даштыкы политиказын кижи бурузунге чедир таймылбырлаар дээш лекторлар ажылдап турарлар. СЭКП-ниң эдилелиг XXVI съездизин төлептиг уткуур талазы-биле ажылчы чоннуң ортузунга лекция пропагандазын калбартыры — партия организацияларының чугула сорулгаларының бирээзи.

С. ХЕРТЕК.

СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

База катап келиримге

Эзерлиг аът чедип эккелген, ак баштыг узун ашак-биле Хемчиктя куду алзы оруктап бадыптывыс. Ындыгла ыравайн чорувуста дистинчек коштун бажында Кызыл туктуг чүктүг аътар чедип алган улуска ужуражы берген бис. Коштуг баштап чораан куу шляпалыг чоллак, мадагар сыныг, кызыл арынныг улгады берген кижи-биле мендилештивис.

—Чаа башкывысты эккелген ышкажыл сен, Чалдып? —дээш, ол кижи менче холун сунду.—Мен Кызыл-Тайга сумузунуң даргазы Самбуу деп кижи мен — дээш, агарып эгелей берген бажынын дугун соңгаар дыран алган шөйбексимээр куу шырайлыг акыйже айыткан: — Сумуда нам даргазы Калчан-Бора-дыр, таныжып алгаш ажылдаар бис, оглум—деп эвдээ аажок чугаалай-дыр. Ада-чурттун Улуг дайынында тулчуп турар маадырлыг Кызыл Армияга арат чоннуң сеткилиниң ханызынан өргүп сунган белээ — Кызыл кош эрте берди.

Аътын эзенгизинге чедип турар Ак хемни кеже бээривиске, дораан-на терезиниг дөн кырында улуг соңгаарлыг бедик бажың болгаш аптара дег дөрбелчин ийи биче бажыннар чанында келдивис. Ажылдаар школам бо-дур деп бодап, айтырбайн-даа билип алдым. Куу терек-биле тутка, чаңгыс соңгалыг бичии казанакка кирдим.

Школаны чоокта чаа кылган, дөрт өрээл классты, иштин чугайлаваан, ышсыы кончуг болган. Школа эргелекчизи Хүрештигбей башкы мени дунмазы дег уткуп алган чүве.

—Өредилге эгелээже чедир школавыстың шалазын, соңгаларын, столдарын, будуур сен, дунмам. Мен өске ажыл кылыр кижи-дир мен —дээш, сарыг, ногаан, хүрен будуктар берип клаш чоруй барган. Дораан-на ажылдап киришкен мен. Баштай столдарны, соңгаларны доозуп алган мен. Шаланы дашка дег улуг ала характыг ашак-биле калы будаан бис. Ону Ондарларның Санчы-Чалан деп даргаларым меңээ чугаалаан чүве.

Өредилге чылы эгелээн. Көшкүн араттарның уругларын ырак хемнер баштарындан—Үстүү-Ишкиниң унун дургаар хонаштардан чыып алыр турдувус. Уругларны ада-иелери эзлчег-биле чемгерер. Ону чон чогуур үеинде ак сеткилдии-биле күүседип турганнар. Өредилге херекселдери чедиппес. Дайынның кончуг берге үези турган. Ынчалза-даа совет улус биске улуг дузаны чедирип турган болгай. Үлдүргей будук базар саазын ышкаш кыдыраштар, оон шугуму чок. Ону өөреникчилерге шугумнап бээри база бир берге ажыл турду.

Бүгү чүвени дайын байдалынга таарыштыр тургускан үеде Кызыл-Тайга эге школазынга башкы ажылын вазы четпээн эзээди оол тургаш эгелээнимни, ол школадан бир чартык чыл эткен соонда, кыштың кончуг соогунда өске школаже даалга ёзугаар кижи орнунга ажылдаар дээш чораанымны, школаның хамык өөреникчилери шанак соондан ыглажып маңнап чораат үдээни сагыжымга артып калган. Чоокта чаа Кызыл-Тайга школазынга, оон септелгезин көөр дээш ажыл албан зайы-биле база катап чордум.

Баштай-ла чаа тудуглар аразында эрги школаны көрдум. Чаа школаны беш класстарлыг болгаш башкыларның директор өрээлдери кылдыр тургускан. Делгем күш-культура залы база бар. Шала, соңгалар, эжиктерни кыланнадыр будуп каан. Стол сандайлары чаа. Маңаа ам кабинет-класстарны организастаары чугула болуп турар. Малчыннар уруглары чурттаар интернатты болгаш столовайны септеп, будуп, чугайлааш, өөреникчилер хүлээп алырына белеткээш, эжиктерни шоочалап каан болду. Эрги школага бардывыс. Ийи улуг класстарны (өөреникчилер чурттап турган чүве) ортузундан өрээлдээш, класстар кылып каан. Шала болгаш соңга рамалары эрги хевээр, солуваан, ам-даа каш чыл ажырбас хире болду. Шаанда оларны будуп турганым сагышка кирер болду.

Бо чылын школага 170 өөреникчи турар. Оларның 60-ны ыракта малчыннар уруглары интернатта турар кылдыр хүлээп алыр. Интернат септелгезинге болгаш оон ажылынга хөй чылларда ажылдап келген Ховалыг Чимит хейну кылган. Ол аңаа үжен ажыг чыл иштинде интернат эргелекчизи хүлээлгени ак-сеткилдии биле күүседип келген.

Школа чанында алдан куб-ометр токпак ыышты дужуруп алган. Хөмүр-даш элээн бар. Ону бо хүннерде Чадааналан өөртүп эккеп турар.

Септелгени эрте доозуп, ону эки ышнарлыг кылырына башкылар болгаш төрелдер эки киришкеннер. Аңаа башкалардан Клавдия Маадыр-оол, Сара Дангы-Белек, ажылчын Көкүр Ондар иденкейлии-биле киришкеннер. Суурда хөй-шиитиниң ажылынга болгаш боттарының башкылаар ажылынга мергежилдиг Ондар Чылбак, Юлия Кужугет, Ондар Берзат болгаш оон-даа өске идепкейлиглер бар. Суурда дөрт агитквартал бар, оларны база башкылар удуртуп турар. Хөрээженнер өөредилин башкы Ю. Кужугет даргалап турар.

Кызыл-Тайга сес чыл школазы чаа өредилге чылынга бүгү тала-биле белеткенип турар.

Ам-даа кылыр түүлдер хөй. Чон ортузунга ылангыя эзээди уруглар-биле кижизидилге-ажылын янзы-бүрү аргалар-биле күштелдирери чугула.

А. АРАПЧОР.

БРИГАДИР, ООҢ АЖЫЛ-ИЖИ

Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң Хайыраканда хову-трактор бригадазының бригадири Михаил Малбык-оолдуң ажыл-ижи-биле таныжарга черле солун. Оон чүгле механизатор стажы 30 чыл четкен. Ол ортумак назы-харның чартыы-дыр. Үжен чылда механизатор болуп, кыштың чыккылама соогунда, чайның изиг каан-халыынында, дүне-хүнүс дивейн, көдээ ажыл-агыйны сайзырадыр ажылдарга биче эвес улуг-хуузун киирип, чаңгыс ажыл-агыйга ажылдап келген.

1948 чыл. Улуг-Хем районга Шагаан-Арыг машинатрактор станциязын организастап турган. Ол дээрге мал болгаш чер ажылын сайзырадырының, чаа тургустунган колхозчу ажыл-агыйларның экономиказын быжыглап, бут кырынга тургузарының төп базазы болуп турган. Ынчангаш чаа тургустунган будүрүлгеге тускай мергежилдиг механизатор кадрлар негеттинип келген. МТС-тин дирекциязы СЭКП райкомунуң болгаш райкүүсекомнуң шиитпирин ёзугаар колхозтардан аныяктарны чыггаш, механизаторнуң мергежилинге өөредир үш ай хуусаалыг түр курсту МТС-тин тускай мергежилдиг инженер-техник кижилерин, тургускулаан.

1949 чылдың алды айның эгезин. Малбык-оол хып дээн аныяк комсомолчу. Механизатор кадрлар белеткээр чаа өөредилгеге хүлээп алырын дилеп, ВЛКСМ райкомунга билдириишкин киирген. Аныяк оолдуң күзелин ВЛКСМ райкому хандырган.

Үш ай эткенде ол механизаторнуң тускай мергежилин чедип алган шынызылганы холга алгаш, МТС-ке ажылдап киришкен. М. Малбык-оол Барык, Сенек, Баян-Кол ховуларының байлак дужуттуг кур черлериниң баштайгы шингээдип алыкчыларының бирээзи. Күчүлүг демир аттың башкарыкчызы апарган ол-ла МТС-ке 10 чыл ажылдаан.

Михаил Малбык-оолдуң үр чылдарда төрээн совхозунга үре-түннелдиг ажылдап келгенин үнелеп көргеш, амгы «Улуг-Хая» совхозтуң дирекциязы, ында партия болгаш ажылчын комитеттери 1974 чылда хоочун механизаторну ажыл-агыйның Хайыракан салбырының хову-трактор бригадазының бригадириңге томуйлаан.

Михаил Донгаковичиниң удурткан бригадазы бо ажыл-агыйда мурнакчы бригада диртип, чылдан чылче бедик көргүзүглерни чедип ап, социалистиг чарыштың типлекчизи боон келген. Бригаданың механизаторлары 1978—1979 чылдарда бедик күш-ажылчы көргүзүглери дээш туристи халас путевка-биле В. И. Ленинниң шөлүлгеге турганы Шушенское суур база Саян-Шушенск ГЭС-че экскурсиялап чорааннар. Алы үнген бригада чайгы чер андырылгазының соон дарый бок үнүштерге удур хөрзүн сайзырадылгазынга идепкейлиг киришкен. Амгы үеде, олар комбайннар септелгезинде болгаш мал чеминиң белеткелинде массалыы-биле хаара туттунган ажылдап турар. Бригадир М. Д. Малбык-оол Хайыракан көдээ Советинин депутады.

В. ТОГЛАПКАН.

Агитаторларга, политинформаторларга

УГЛАНЫЫШКЫННЫҢ ШЫННЫЫ

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлери болгаш партияның XXVI съездизин 1981 чылдың февраль 23-те чыылдырарын тодаратканы бистиң чуртувустуң иниитилел-политиктиг амыдыралынга чаа чугула болуушкун болган. Заводтарны, фабрикаларны, тудугларны болгаш көдээ ажыл-агый будүрүлгелериниң партия организациялары, тус черлерниң удуртур партия органнары ол болуушкунга белеткенмишаан, ону беш чылдың эгезинден тура кылган ажылдарының түннелдерин анализтеп турарлар. Бо чылдың даалгаларын чедишкиниг күүседир, келир он бирги беш чылды эки эгелээринин үндезинин салыр хемчеглерни ап турар.

СЭКП бодунуң кол кичээнгейин, мурнунда дег, экономиктиг болгаш социал хөгжүдениң айтырыгларынче салып турар. Экономика ажылдарын удуртуру, экономиктиг политиканы ажылдап кылыры болгаш боттандырары Октябрьның социалистиг Улуг революциязы типлээн соон дарый бистиң партиныстың чаартыкчы ажылынын кол угланыышкыны апарган. Ам ол политиканың боттанныышкынын бирги ээлчеге улус ажыл-агыйының перспективтиг болгаш агар планнарындан көрүп болур. Партияның съездилери бөш чылда кол сорулгаларны болгаш планнарның принципиалдыг хемчээлдерин совет иниитилелин хөгжүдүрүнүң өнзагай талаларын барымдаалап тодаралыр болгаш бадылаар.

Амгы байдалда СЭКП-ниң экономиктиг стратегиязының кол угланыышкыны болза бүгү совет экономиканы интенсивтиг хөгжүдери, ажыктыг чорукту болгаш шынарны бедидери, ажыл-агыйжы херекке сөөлгү түннелдерни чедип алырынче чүткүл болур. Ол шилчилгени 70 чылдарда эгелээн. Партия XXIV съездигеле (1971 ч.) бодунуң кежигүннериниң, чурттун бүгү ажыл-ишчилериниң өнзагай кичээнгейин эртем-техниктиг депшилгени дүргедириңче, будүрүлгениң чепсек-херекселдери иниитилелиниге үндезилеттинген, ажыл-чорудулганың социалистиг системазының артык күштүү-биле эртем-техниктиг революцияны холбаштырарынче угландырган. Онгу беш чылды ажыктыг чоруктун болгаш шынарның беш чылы кылдыр тодаткан партияның XXV съездиан (1976 ч.) база эртем-техниктиг депшилгени дүргедирин бирги чергениң сорулгазы кылдыр санаан.

Ажыктыг чорукту болгаш шынарны бедидериңче угланыышкын амгы байдалда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыны болуп артып турар. Ажыктыг чорук болгаш шынар дээш демисел тур үениң кампаниязы эвестир деп, Л. И. Брежнев демдеглээн. «Ол дээрге чүгле амгы беш чылдың кол сорулгазы эвес, а харын мөөн соңгаргы хөй чылдарда бистиң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдевистиң чугула түүлүдүр».

Ол угланыышкынны боттандырганы бүгү республикаларның болгаш экономиктиг девискээрлериниң хөгжүлдезинге эки түннелдерни берген. Бистиң чуртувус улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнге, ажылчы чоннуң чаагай чоруун улам экижидериңге көскүзүү-биле бурунгаарлаан. Чижээ, москвачылар беш чылдың дөрт чылдарында үлетпүр будүрүлгезинин хемчээлин 16,6 хуу көвүдеткен, ол бердинген даалгадан бедик. Продукцияның өзүлдези колдуунда күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедиткениниң ачызында чедип алдынган. Москвада чаа чеди будүрүлгени болгаш будүрүлгениң 206 чугула күчүлерин ажыглалда киирген. Ол ышкаш ниити шөлү 19 миллион дөрбелчин метр чурттала бажыннарын туткан, чаа он-оо школалар, уруглар албан черлери, поликлиникалар, эмнелгелер, садыгның болгаш ниитиниң чемненилгезинин муң ажыг будүрүлгелери ажыглалда кирген.

Дөрт миллион ажыг кижилиг Ленинградтың москвачылар-биле чаржып турар чурттакчылары база көскү чедишкиннерни чедип алган. Мында үлетпүр будүрүлгезиниң хемчээли 1,2 катап өскен, немелде продукцияның 90 ажыг хуузу күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң бедөзиниңдеи чедип алдынган. Ылангыя үлетпүрүнүң машина тудуушкуну, радиоэлектроника, атомнуг электри станцияларына дериг-херекселдер будүрери дээн ышкаш кол адырлары хөлчөк хөгжөөн.

Эвилелдешкен республикалардан чамдык сан-түннерни ап көрээлиннер. Белоруссия дөрт чылдарда продукцияның ниити чыылдазын 25 хуу, а национал орулгазын 23 хуу көвүдеткен. Үлетпүрүнүң радиотехника, электроника, станок тудуушкуну, нефть болбазырадыры дээн ышкаш депшилгелиг адырларын, химия болгаш микробиология үлетпүрү дээн чижектиг адырларны хөгжүдериңче чугула кичээнгейни салып турар. Бо чылын Грузияга ниитиниң продуктузунуң каттышкан хемчээлиниң деңнели 1975 чылдаазындан 40,2 хуу бедиир, а национал орулга 44 хуу өзер. Узбекистанга дөрт чылдарда үлетпүр будүрүлгезиниң хемчээли дөрттүн бириндеи хөй кылдыр улгаткан. Украина онгу беш чылда үлетпүр будүрүлгезиниң ниити хемчээлин, эткен беш чылдазынга деңнээрге, 124 миллиард рубльге көвүдедир. Депшилгенин ыныг бадыткалдарын чурттун өске-даа черлериниң көргүзүүн болур.

Ангы-ангы туйбулардан азы панельдерден бажыңның бедип үнүп келири ышкаш, эвилелдешкен республикаларның ажыл-агыйжы чедишкиннерни каттыштыр алганындан ССРЭ-ниң экономиктиг ниити күрүне күчүзү тургустунар. Экономиктиг сайзыралдың чугула көргүзүү— будүрүлгениң кол фондулары 1980 чылдың эгезинде 1,1 триллион рубль четкен. Ол фондуларның үштүн ийизиндеи хөй эткен беш чылда тургустунган. Будүрүлгениң экономиктиг ажыктыын мындыг түннелдер база көргүзүү турар: күш-ажылдың будүрүкчүлүү 1975 чылда турганыга деңнээрге, 1979 чылда 14 хуу чыгыы улгаткан, ол чорук улус ажыл-агыйынга 12,5 миллион кижиниң күш-ажылын камнап алыр арганы берген. Чурттун чамдык черлериде ажылчын күжү дишпейн турар үеде ол онза чугула. Улетпүрүнүң национал орулгазының болгаш продукциязының өзүлдезинин кол нуруузу чогум-на күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедиткениниң чедип алдынган. Чурттакчы чоннуң боттуг орулгалары 14 хуу өскен.

Будүрүлгени интенсификастаар талазы-биле партияның угланыышкынының боттанныышкынын эртемниг болгаш техниканың чедишкиннерин улам-на калбаа-биле ажыглап, продукцияның шынарын бедидип турарындан көрүп болур. Бо беш чылдың чүгле үш чылдарында чаа машиналарның, дериг-херекселдеринин, приборларның болгаш автоматизация херекселдериниң 10,7 муң чаа хевирлери кылдынган. 1979 чылда үлетпүрде күш-ажылдың энергия-биле база электри-биле хандыртынганы, 1928 чылда баштайгы беш чыл планын боттандырып эгелээн үеде турганынга деңнээрге, 18 болгаш 28 катап бедээн. Сөөлгү үш чылда совет үлетпүрде эн эки шынарның продукциязының саны үш чыгыы катан көвүдээн.

СЭКП чедип алдынган чедишкиннерни бедин-биле үнелевишаан, экономиканың улам дүрген хөгжүүрүнүг шаптыктан турар айтырыгларны анализтеп, чоорту шиитпирлээриңче коммунистерни, бүгү ажыл-ишчилерни эвилелдеп турар. Партияның күсениишкиннериниде кол черни Сибирьнин болгаш Ыраккы Чөөн чүктүн орук-харылзаа берге девискээрлериниде колдаан одалга-чиг-эт базазын, энергетиканы, металлургияны, машина тудуушкунун, үлетпүрүнүң химия болгаш өске-даа адырларын сайзырадыры эзлеп турар. Демир-орук болгаш транспорттун өске-даа хевирлериниң ажылын экижидериңче (чүгле 1980 чылда 680 километр чаа демир-орук шугумун болгаш 1100 километр хемчээлдиг ийиги оруктарны ажыглалга киирери көрдүнген), будүрүлгениң кол фондуларының эгидилгезин бедидериниң, күш-ажыл, чиг-эт, сан-хөө болгаш өске-даа курлавырларны чөптүг ажыглаарының чугулазыңче улуг кичээнгей салдынып турар. «Будүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидери дээн ышкаш капитал сорулганы бодувустун мурнувуста салган бис —деп, СЭКП ТК-ның июнь Пленумунга Л. И. Брежнев чугаалаан.— Ол бистиң кичээнгейивистиң төвүнге доктаамал турар ужурлуг».

Д. ГАЙМАКОВ,
ЛМА-ның тайылбырлаачызы.

Иви ажылының хөгжүлдези

Бистиң чуртувустуң соңгу талаккы районнарының агровомплекстиг хөгжүлдезинге эдээн хөй институттар боттарының улуг-хуузун киириштирип турар. Оларның бирээзи—Кыдыкы Соңгу чүктүн көдээ ажыл-агыйын хөгжүдериниң институду Норильск хоорайда турар. Черлик болгаш азырал ивилерни өөтүрер, күш болгаш мал ажылын хөгжүдер, долгандыр турар бойдус-байлакты камгалаар, олук тывыжын база балыг ажыл-агыйын хумагалыг чорудар талазы-биле оон берип турар рекомендацияларын үгле бистиң чуртувуста эвес, а даштыкыда база калбаа-биле ажылгап турар.

Таймырга мускус бугаларын өстүрер дугайында совет, америк болгаш канад эртемденнер демнежип алгаш, шенелде ажылдарын кылып эгелээнден бээр беш чыл чедип турар. Мускус бугалары улуг будуштуг мал, оон эдич чемге хереглеп болур. Оон хоюг чиге болгаш кончуг быжыг узун дүгүнден кайгамчык чылыг болгаш элээчел эвес пөс база трикотаж кылыгларын кылып турар. Мускус бугаларын чамдыкта хой-бугалар деп-даа адаар. Специалистериниң санап турары-биле алырга, хой-бугалар черлик болгаш азырал ивилерни кампап турган, өстүрериниг улуг немере бооп шыдаар.

Совет болгаш даштыкы эртемденнер иви малды Соңгу чүкке болгаш оондаа өске черлерге арбыдаар өстүрериниң дугайында боттарының бодалдарын солчуп, чаа арганы дилеп тып турар. Америк биологтар, докторлар Патрик Д. Вебер биле Дэвид Д. Клайн Таймырның түндразында иви өстүрер ажылды Попильскиниң эртемденнери-биле кады каш чыл улаштыр өөренип көрүп келген. Элээн үр үеде кылып келген шинчилел ажылдары багай эвес түннелдерни берген. Чижээлээрге, иви малдың оттаар черлериниң чаа курлавырлары тодараттынган. Ол черлерге чус-чус ивилерни өстүрүп эгелээн, оларның бай саны ковудээн. Ынчангаш Таймырда иви малдың саны делегейде эн хөй черлериниң бирээзи апарган. 25 чыл бурунгаар аңаа 130 муң баш мал турган болза ам оларның саны чартык миллион ашкан.

Кыдыкы Соңгу чүктүн көдээ ажыл-агый институду ивилерни сула болгаш кажааларга кадарып азыраар чаа арганы ажыглап эгелээн. Кышкы үеде оларны кодан-кодаңы-биле кадаргаш, күскү-чайты үелерде долгандыр кажаалап каан делгем одарларга кадарып турар. Ол үеде чаш малдың янзы-бүрү чылдагааннардан өлүп хораары кызырылган.

Ивижилериниң амыдыралчуртталгазының байдалын экижидер айтырыгларны эртемденнер база-ла доктаамал өөренип көрүп турар. Шаанда Соңгу чүкке турган чадырлар ам ховартаан, чылыг, чырык бажын-вагоннар оларны солаан. Ивижилер кол суурлары-биле рация дамчыштыр харылаажып, боттарынга херектиг бараанпарны агаар тарыспорту-биле чедиртип ап турар.

Бистиң чуртувуста 2,3 миллион азырал, 900 муң черлик иви барын эртемденнер тодараткан. Соңгу чүктүн ивилери чыл санында 25 миллион рубльдин арыг орулгазын берип турар. Эртемденнерин санап турары-биле алырга, бир эвес тускайжыттынган улуг ажыл-агыйларны тургузар болза, арыг орулга оон-даа хөй болур. «Таймыр» каттыжыышкынның дуржулгазы ол дугайын бадыткан турар.

Иви—орулгалыг болгаш ажыктыг мал. «Таймыр» каттыжыышкын чыл санында 40 муң центнер иви эдин күрүнеге дужаап турар. Оон ангыда иви быышкаандан болгаш кежиндеи кылган чылыг идик-хеп даараарын ында организастаан. Оон база-ла эвээш эвес орулга алдынып турар.

В. ЗАБРОДИН,
ВАСХНИИЛ-дин корреспондент-кежигүну.

Съездиге уткуштур

СЭКП-нин XXVI съездизинге төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарыш бүгү чуртта калбарган. Күш-ажылчы чедишкиннерни чедип ап турарының дугайында рапорттар чуруттун кайы-даа булунарындан кээп турар.

МОСКВА ОБЛАСТЬ. Коломенскинин В. В. Куйбышев аттыг тепловоз завод бүгү чуртта сураглыг (адаанда чурукта). Оон бүдүрүп үндүрүп турар ТЭП-70 маркалыг күчүлүг тепловозтары демир-орук транспортунда кол черни эзлеп турар.

Мурнакчы бүдүрүлгенин ажылчыннары партияның XXVI съездизинге алдар болдурган чарышты калбарткаш, бо чылын пландан ажыр бир миллион рубльдин продукциязын бүдүрер деп хүлээлгени алган.

Улуг Октябрьның 63 чыл ооңга чедир 2ТЭ—116А маркалыг тепловозтун диэелин белеткеп үндүрери база планнаттынган.

ЧУРУКТА: заводтун септелге пегинде.

КАЗАХ ССР. Экибастуз ГРЭС-тин дериг-херекселлерин Харьковтун моитаж-эдиктиринге бригадазы дүрген эптеп тургузуп турар. Бригада кежигүннери улуг күчүлүг трибуналарны болгаш генераторларны айыткан хуусаазындан ийи ай бурунгаар эптеп тургузар деп хүлээлгени алган.

ЧУРУКТА: бөлүк монтажниктерниң ийиги энергоблоктун роторун эптеп турары.

СЭТА-ның фотохроникиазы.

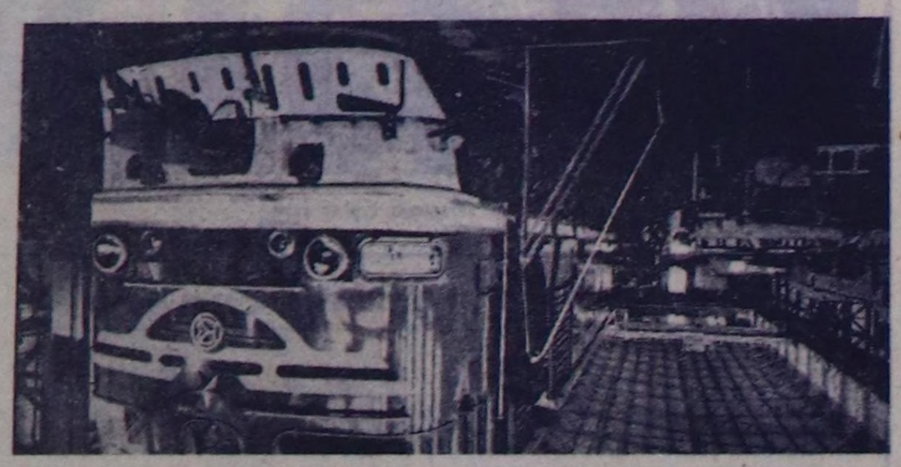

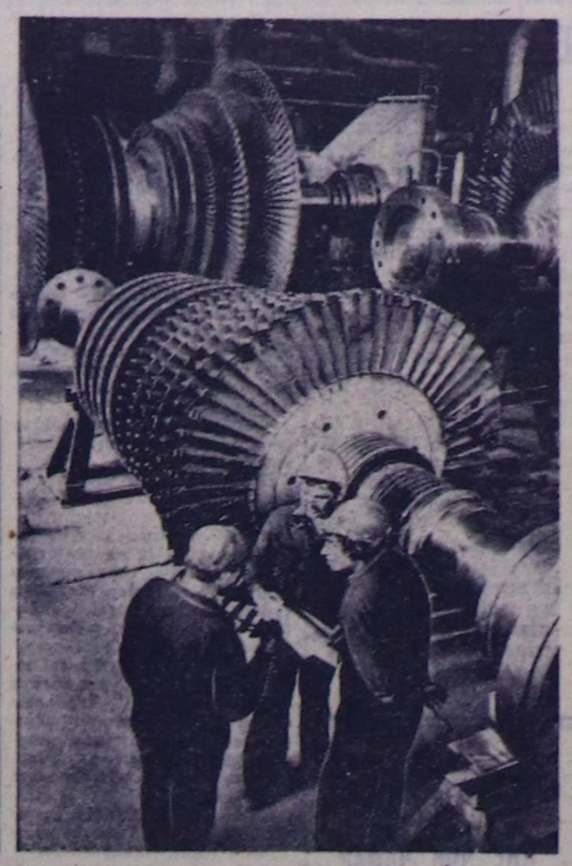

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫ КҮШТЕЛДИРЕРИНИҢ ОРУУ-БИЛЕ

БУХАРЕСТ. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Румын компартияның Чиңгине секретары, Румынияның Президентизи Н. Чаушеску-биле Крымга болган найыралчы ужуражыышкынының дугайында дыңнадыгны «Скынтейя» болгаш өске-даа румын солуннар көскү черлеринге парлаан.

Ийи чурттун партия болгаш күрүне удуртукчулары экономиканың кол адырларынга үр хуусаалыг кады ажылдажылганы күштелдиреринің эргежок чугулазын онзалап демдеглээн деп, «Скынтейя» солун бижээн. Совет Эвилели болгаш Румыния ийи талалыг үндезинге-даа, Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң шугуму-биле-даа интеграцияны болгаш кооперастаашынны ханыладырынче чүткүл салыр, ол чорук киржикчи бүрүзүнге улам көскү ажыкты чедирер.

Эштер Л. И. Брежнев биле Н. Чаушеску олар дүшкүүрлүг чоруктун чавырлыышкынын моон сонгаар-даа камгалаар, янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң аразында бүзүрежилгени быжыглаар болгаш политиктиг харылзааларны налбартыр, тайбың политиказын уламчылаар, бүгү улустарның хамаарышпас хөгжүүр эргелерин камгалаар деп шиитпирлиг чоруун илергейлээннер деп, ол солун демдеглээн.

Варшава көрээзиниң киржикчилери күрүнелерниң политиктиг консультативтиг комитединиң май чөвүлел хуралының аны-дуңма чурттарның демниг хөделиишкиннеринге эки үндезин болуп турар документилеринде кирген үнелелдерниң болгаш түүнелдерниң шынныын болуушкуннарның кандыг янзылыг чоруп турары бадыткааның ийи партияның болгаш чурттун удуртукчулары ужуражыышкынынга айыткан деп, «Ромыния либерэ» солун бижээн.

(СЭТА).

БАРЫЫН-ГЕРМАН КОММУНИСТЕРНИҢ НЕГЕЛДЕЗИ

БОНН. «Германияның Федеративтиг Республиказының социалистиг чурттар-биле садыг харылзааларын үзер дээш америк ыйыышкын-биле кылдының турар бүгү-ле оралдажыышкынарга Герман компартия шиитпирлии-биле удурланып турар. Дээди деннелге чоокта чаа болган совет-барыын-герман чугаалажыышкыннар, ол ышкаш СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы Н. А. Тихоновтун майда Боннга аян-чоруу, Герман Демократтыг Республика-биле болгаш социалистиг өске-даа чурттар-биле экономиктиг харылзааларны хөгжүдүп калбартыр дугайында чугаалажыышкыннар экономиказында кризистер чок социалистиг күрүнелер-биле Германияның федеративтиг Республиказының бараан солчуушкунун көвүдериниге таарышкан улуг арганларын барын база дагын каргүскен» — деп, Герман компартияның Даргазы Г. Мис партия активчилериниң Гельсенкирхенте болган конференциязынга чүве чугаалап тура медеглээн.**

Боо-чепсекти улам-на эндерилдир бүдүрериниге ГФР он-он миллиард марка акшаларны чарыгдап турарын ГКП-ниң Даргазы айыткан.

Варшава көрээзиниң киржикчилери күрүнелерниң боо-чепсекти кызыгаарлаарынче болгаш чепсегленишкинни дүжүрериниче угланган тодаргай саналдарын Барыын чүк хүлээп алган турарын, боо-чепсекти эндере бүдүрериниң политиказын шеглээриниче угланган байдалларны чугаалажыышкыннарның аргазы-биле тургуска турарын шиитпирлиг негел турар бис деп, Г. Мис түүнелинде медеглээн.

(СЭТА).

КОЛ СОРУЛГАЛАРНЫҢ БИРЭЭЗИ

КАБУЛ. (СЭТА). Бижик билбес чорукту үзүткаарының кол сорулгаларының бирээзи-дир деп, Афганистанның Улус-Демократтыг партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү, АДР-нин чырыдыышкын министри Анахита Ратебзад СЭТА-ның корреспондентизинин айтырыгларынга харыылап тура медеглээн.

1978 чылдын апрель революциязынга чедир калбак улус массаларның төлээлекчилери өөренир аргазын хөрек кырында казыттырган болуп, а өөредилге системазы ямбы-хүндүткелдиг ангыларның эргe-ажыктарынга бараан болуп турган деп, ол чугаалаан. Чурттун чонунун 90 чыгам хуузу амгы үеге чедир бижик-билиг чок болуп турар.

АДР-нин чазаа чаа школалар тударынче бүгү күжениишкиннерни салып турар. Революция соонда чуртка 800 чыгам школаларны ажыткан, а өөреникчилерниң саны ийи катап көвүдээн. Бижик билбес чорукту үзүткаарының хөрээн боттандырарынга революцияның дайзынары моондактап, эн-не дерзии болгаш араатанзыг кемниг үүлгедиглер кылырындан-даа ол дайзынар чалданмайн турарлар деп, министр демдеглээн. Дээрбечилер башкыларны , өөреникчилерни өлүрүп, библиотекаларны өртүдип турарлар. Сөөлгү айларда мун ажыг школаларны өртүдипкеннер.

АДР-нин чазаа чырыдыышкын системазын улам ынай хөгжүдер болгаш экижидер талазы-биле тодаргай планнарны база программаларны ажылдап кылганын министр онзалап демдеглээн. Чуртта байдалдың канчаар таарыштыр чогумчуурундан хамаарыштыр оларны амыдыралга боттандырар. Өөредилгени чурттун чүгле ийи кол—дари болгаш пушту дылдарынга эвес, харын биче национаддарның дылдарынга—туркмен, узбек, белуджи дылдарга чорударын база көрген.

Бижик билбес чорукту үзүткаарының айтырыын шиитпирлээрде, башкы составы белеткээрде Афганистанга Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның көргүзүп турары дузаламчызының дугайын А. Ратебзад өөрүп четтириишкин-биле чугаалаан.

АКШ-тың холгаарлаашкынынга удур

КАРАКАС. (СЭТА). Сальвадорнун иштики хөрелериниге Каттышкан Штаттарның дерзии холгаарлаашкының чок кылырын ол төп-америк чуртту Револючу-демократтыг фронтузунун төлээлекчизи Херман Винисио негээн. Сальвадорда эрге-чагырганы сегирип алган реаксылыг хунтага шериг болгаш сан деткимчезин көргүспүшаан, Вашингтон ол хунтанын хаиныг өлүрүкчү үүлгедиишкиннериниң өөзөржикчизи болу берген деп, журналистер-биле беседазынга ол медеглээн. АКШ-тың болгаш Израильдин берип турар боочепсээн ажыглавышаан, сальвадор шериглe дерзии идегеттер боттарынып-на чонун араатанзыг ёзу-биле кырып, өлүрүп турар. Ядаралга болгаш эрге-медел чок чорукка удурланып турар хол-даян тарааачыннарны хунта шериглериниң ханныг өлүрүкчү ёзу-биле аажылаарынга он-он америк шериг чөвүлекчилер киржип турар.

Сальвадорнун эрес-маадыр улузу-биле эп-сеткил каттыштырылгазын күштелдиреринче, ол чуруттун хөрелериниге АКШ-тың холгаарлаашкының шеглээрин чедип алырын оралдажырынче делегейниң хөй-ниити организацияларын Револючу-демократтыг фронт кыйгырып турар деп, Х. Винисио онзалап демдеглээн.

МАНАГУА. (СЭТА). Сальвадорлан дыңнадыглар ёзугаар алырга, ында байдал мурнуку хевээр дүшкүүрлүг болуп артпышаан. Хунта шериглериниң болгаш бот-камгалалдың улусчу күштериниң аразында чепсектиг месилдежиишкиннер дыка хөй районнарда үргүлчүлеп турар. Сальвадорнун соңгу талазында, Гондурас кызыгаарының чоогунда, эн кадыгдошкун тулчуушкуннар чоруп турар, тараачыннар хөлээшкиннерин базары-биле олче хунта беш мун чыгам солдаттарын чоруткан.

Барыын үзелдиглерниң дерзилээшкиннери чуртта үргүлчүлевишаан. Барыын үзелдиг реаксылыг ёзу-чурумга бараан болу берген шеригжиткен фашистиг дээрбечилер өөткен хонуктарда демократтыг шимчээшкинниң ам-даа он алды активчилерин өлүргени Манагуада дыңналып келген.

Амы-тынын алыр дээш

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Пиночеттин шериг-фашистиг хунтазының кара-бажыннарже кирп октагылааны хөй-хөй патриоттарның амы-тынын алыр дээш идепкейлиг хөделиринче чили демократтарның даштыкыда «Демократтыг Чили» деп каттыжыышкыны делегейниң бүгү-ле хөй-ниити организацияларын кыйгырган.

Реаксылыг хунта дерзилээринин чаа кампаниязын нептереткен деп, ол организацияның Нью-Йоркта парлап чарлаан медеглелинде айыткан. Июльда мун ажыг бижини тудуп хоругдаан. Турар чери билдиннес кылдыр хоругдаттырганнарның амы-тынын алыр дээш эн шалыпкын шиитпирлиг хемчеглер эргежок чугула деп, медеглелде чугаалаан. Фашистиг диктатураның эрге-чагырганга киргениниң соонда 2500 ажыг чили кижилерниң чиде бергени ышкаш, бо хоругдаттырганнарны база ынчалдыр «чидириптер» арганы Пиночетке бербес ужуралыг бис.

Сөөлгү ийи неделяның дургузунда туттурган Гильермо Гаисе, Хосе Банадо, Рикарда Гарсиа, Марни Исабель Ортега болгаш Исабель Писсаро оларның салым-чолунче «Демократтыг Чили» онза кичээнгейни угландырган.

Амы-тыны кедергей айылдыг байдалда турар шак ол хоругдаттырган чилилериниң амы-тынын алырын дилеп, КНО-нун чингине секретары Курт Вальдхаймче «Демократтыг Чили» телеграмма чоруткан.

КИЛЕҢНИҢ УДУРЛАНЫЫШКЫН

ГАВАНА. (СЭТА). Пренса Латина агентилелин дыңнадып турары-биле алырга, президент Лилия Гейлерниң конституция ёзугаар тургустунган чазаан июль 17-де дүжүр октаан боливий реакцияга өлүрүкченнерниң саны мун ажыг кижи болган. Эргилде үезинден бээр ийи мун патриоттарны тудуп бажыннаан, чүс-чүс кижилер ис чок читкен.

Ла-Пастан дыңнадыглар ёзугаар алырга, бүгү-ниити сонгулдаларга тиилелгени чедип алган демократтыг болгаш улусчу чангыс эп фронтудан национал конгресске сонгуткан кижилерни каргыс идегеттер ёзулуг-ла аңнап эгелээн. Чуруттун чөөн үзелдиг күштери оон иштинде Боливияның Коммунистиг партиязы ол эвилелге кирип турар. Шериг идегеттерниң ужурдуржок аажылаашкыннарындан болгаш террорундан дессжеш, чуруттун 150 ажыг кескү политиктиг болгаш хөй-ниити ажылдакчылары Боливияның найысылалында турар Венесуэланың болгаш Мексиканың элчин черлеринде хоргаданы бергилээн.

Ужур-дуржок аажылаар чоруктар болгаш террор тураадаа, тараачыннарының, дагжыларның, бүгү боливий чонунун талазындан реакциялыг шериг идегеттерге удурланыышкын чуртта калбарып турар деп, демократтыг болгаш улусчу чангыс эп фронтудан оралакчы президентиге кандидат Пас Самора Пренса Латина агентилелге интервюзунга медеглээн.

Чажыды-биле хөделип турар боливий ажылчын төп болгаш Боливияның университеттериниң конференциязы ЛУФ-ниң удуртукчузу Эрнан Силес Суасону баштадыр улусчу чазакты тургусканын деткээн деп, Ла-Пастан дыңнадыгларда айтып турар.

КАРАКАС. (СЭТА). Латин Американың полиграфия үлетпүрүнүн ажылчы чоннарының конференциязы хан төгүүшкүнүг эргилдени шиитпирлиг буруу шапкан болгаш ол чуруттун патриоттары-биле эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарынче ук динтин дешилгелиг хөй-ниитизин кыйгырган. Ужур-дуржок ажылаашкыннарны соксадырын, бүгү-ле политхоругдаттырганнарны хостап үндүрерин боливий дуржок идегеттердөн полиграфия үлетпүрүнүн ажылчы чоннары негеп тур деп, конфедерацияның күүскомунун ында таратканн медеглелинде онзалап демдеглээн.

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Боливияның чонунун чөптүг риг идегеттерге удурланыышкын чуртта калбарып турар деп, демократтыг болгаш улусчу чангыс эп фронтудан оралакчы президентиге кандидат Пас Самора Пренса Латина агентилелге интервюзунга медеглээн.

Чажыды-биле хөделип турар боливий ажылчын төп болгаш Боливияның университеттериниң конференциязы ЛУФ-ниң удуртукчузу Эрнан Силес Суасону баштадыр улусчу чазакты тургусканын деткээн деп, Ла-Пастан дыңнадыгларда айтып турар.

КАРАКАС. (СЭТА). Латин Американың полиграфия үлетпүрүнүн ажылчы чоннарының конференциязы хан төгүүшкүнүг эргилдени шиитпирлиг буруу шапкан болгаш ол чуруттун патриоттары-биле эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарынче ук динтин дешилгелиг хөй-ниитизин кыйгырган. Ужур-дуржок ажылаашкыннарны соксадырын, бүгү-ле политхоругдаттырганнарны хостап үндүрерин боливий дуржок идегеттердөн полиграфия үлетпүрүнүн ажылчы чоннары негеп тур деп, конфедерацияның күүскомунун ында таратканн медеглелинде онзалап демдеглээн.

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Боливияның чонунун чөптүг демиселин хан төгүүшкүнүг террорунун дузазы-биле базарын оралдажып турар боливий шериг идегеттерниң кем-херек үүлгедиишкиннерин моол профөвилелдериниң Төп чөвүлели делегейниң дешилгелиг бүгү күштери-биле кады килейниг буруу шаап турар. Патриоттарны ужур-дуржок ажылаарын болгаш истепсүрерин доп-дораан соксадырын база бүгү-ле профөвилел болгаш политиктиг ажылдакчыларны кара-бажыннардан, концлагерьлерден хостап үндүрерин медеглелде негеп турар.

ХАНОЙ. (СЭТА). Бистин бомбүрзөөвистин тайбынны, хосталганы болгаш чөптүг чорукту үнелеп турар бүгү улустары-биле кады вьетнам улус Боливияда шериг эргилдежин шиитпирлиг буруу шаап база хамаарышпас чорук, хосталга, демократия болгаш социал дешилге дээш боливий улустун чөптүг демиселинге шаптыктаар сорулга-биле оон иштики хөрөөнге америк империализмниң холгаарлаашкынынга килеңниг удурланын тур деп, даштыкы чуруттарның улустары-биле найыралдын болгаш эп-сеткил каттыштырылгазының вьетнам комитединиң база ВСР-нин тайбын камгалалының комитединиң кады кылган медеглелинде чугаалап турар.

ДҮҮШПЕСТЭЭН ТАЙЫЛБЫРЛАР

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Ачыдуза чедиргени дээш араб чуруттарның бирээзинден хөөли алганынга сойгалаттырган бодунун дүжмазы Биллдин «хөрөөнге» тураскаатканн парлалга конференциязын президент Дж. Картер эрттирген. «Уотергейт» ышкаш «биллгейт» деп адаан, хөлбереп барган ол алгыш-шуугаазынын болу берген байдалдарын истеп-хынап турар сенаттын кудуку комиссиязынче ол-ла айтырыгның талазы-биле илеткелин Дж. Картер база чоруткан.

Парлалга конференциязының болгаш ук илеткелдин алыс сорулгазы болза, Картерлериниң өг-бүлезинин кежигүнүнүн дүрүм чок кажарлаашкыннарының дугайында дыңнадыгларга ханызы-биле дувураан американнарны президент боду-даа, оон администрациязының кежигүннериндеи кым-даа хоойлунун кандыг-даа хажыдыышкының кылбаан дээрзинге бүзүредири болуп турар. «Ол алгыш-шуугаазынның түүнелинде президентиге таварыштырган политиктиг когаралдын хемчээлдерин кызыгаарлаарынга» илеткелди болгаш парлалга конференциязын Дж. Картер ажыглаар бодап турган деп, америк телевидение компаниязы Эн-Би-Си аная хөлбаштыр демдеглээн.

Ынчалза-даа президентиниң кылган тайылбырлары дыка карышкактыг болуп турар деп, политиктиг тайылбырлакчылар демдеглээн. Албан кижилериниң медеглелдериниң болгаш парлалганың бадыткааны чүгле ниити билдингир фактыларының дугайын Дж. Картер хөй-ниитиге дыңнаткан болуп турар. Б. Картерниң дүрүм чок кажарлаашкыннарының дугайын билип турган юстиция министерствозу анаа удур кеземче хөрөөн чүге көдүрбөөнил, даштыкы күрүнеин агентизи ыллыг президентиниң дунмазы чүге ол хире орай данзылатканыл дээрзинин дугайында айтырыгларга ёзулуг харыыларны америк чон ам-даа албаан. Бир араб чуруттун эрге-чагырганы-биле харыызаадан Б. Картер кандыг ажыкты ап турарын Ак бажын чүге чогуур үезинде сонуургап көрбөөнил дээрзинге кандыг-даа айтыышкынны президент бодунун медеглелдериниге кайда-даа бербөөн болуп турар деп, «Вашингтон пост» солун бижээн.

Израильдиң эжелекчи политиказын буруу шапкан

АММАН. (СЭТА). Иерусалимде шажын-чүдүлгениң ыдыктыг черлериниче израиль семөөшкиннерни болдурбазының дээштиг хемчеглерин алырынче делегей ниитилежилгезин Ислам конференция организация кыйгырган.

Ислам күрүнелерни каттыштырып турар ол организацияның ында парлап үндүргеи кыйгырыында онзалап демдеглээни болза: Иерусалимни эжелеп алыр дугайында Израильдиң шиитпири—ол дээрге чүгле мусульманнарга эвес, харын делегейниң бүгү улустарынга кыжаныг-дыр. Мусульманнарга ыдыктыг болуп турар ол хоорайга удур сионисчи кара сагыштарның боттарынга чүгле эн шиитпирлиг хемчеглер шаптыктап болур.

Ол документиниң хоолгазын КНО-нун чингине секретары К. Вальдхаймга, КНО-нун Айыыл чок чоруг чөвүлелиниң даргазынга, а ол ышкаш Амманда бүгү-ле даштыкы алчын черлерининге чоруткан.

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Иерусалимни Израильдин «мөнге болгаш чарылбас» найысылалы кылдыр чарлаан израиль кнессеттин (парламентинин) шиитпирин Иранның президентизи Банисадр шынгыы шугумчүүлээн. Израиль дээрге АКШ-тың талазындан дузаламчы чокка турун шыдавас чалча күрүне ышкажыл деп президентинин ында парлап үндүрген медеглелинде айтып турар. Империализмге болгаш сионизмге удур демиселге күжениишкиннерин каттыштырыынче мусульман чуруттарны иран президент кыйгырган.

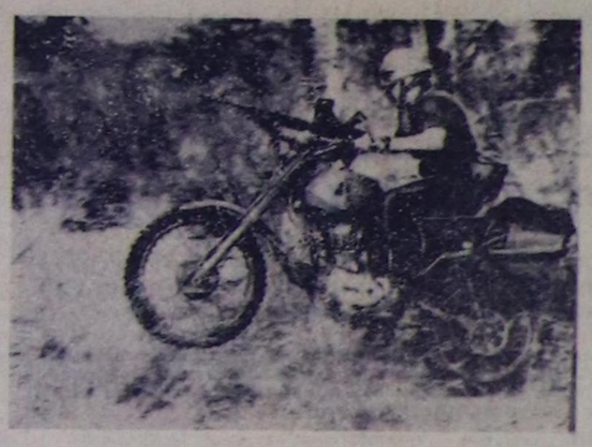

Мурнуу Африка Республиканың расистери Намибияның тайбың чуруттакчыларын каржызы-биле өлүрүп-хыдып турар. Ол өлүрүкчү чорукка Анголаның контрреволюсчулары эргидеги родезий армияның шериглери база киржип турар.

ЧУРУКТА: боо-чепсек болгаш техника-биле бүрүн чепсегленген өлүрүкчүнүн Намибияның девискээринде чоруп турары.

Камерапресс — СЭТА-ның фотозу.

Доктаамал хөделиишкинде

«Новоэкспорт» дээр даштыкы садыг каттыжыышкыны чоокта чаа 15 чыл оюн эрттирген. Мурнунда даштыкы садыгның кавызындан дашкаар артып каан турган ындыг бараанларны экспорттаарын организастаары-биле ону тургускан.

— Чижээ, химиктиг чемишчидилгелериниң чамдык хевирлерин улам-на хөй-биле кызын үндүрүп турар торфту ССРЭ-ден экспорттаарын ап көрээлинер — деп, «Новоэкспорттун» чингине директору Анвар Якубав ПМА-ның корреспондентизи-биле беседазынга чугаалаан. — «Новобалт» дээр торфтун баштайгы шенелде бөлүүн Норвегияже беш чылдан бичии-де ажыг үе мурнунда чоруткан. Ол бараанны садыг алыкчыларның калбак болуу сонуургай берген. Ол чорук үлетпүр баазазын сайызырадырын — торфту тарыырының болгаш полиэтилен хаптарга савалаарының талазы-биле күчүлүг цехтерни тударын негей берген. Оон түүнелинде, хереглел ындыг кончуг улуг эвес-даа бол, торфту садары дыка аскен.

Торфтун кол хереглекчилери ГФР-нин, Франциянын, Италияның, Финляндияның болгаш Барыын Европаның өске-даа чуруттарының фирмалары апарган. Чагыглар Африканың, Ортаакы болгаш Чоокку Чөөн чүктүн чуруттарындан, Австралиядан, АКШ-тан база кээп турар.

15 чыл дургузунда каттыжыышкынның экспорт программазы доктаамал чаартынып келген. Ам барааннарның номенклатуразы дыка көвүдээн — элээн каш мун аттарлыг апарган. Аралажылганың географиязы дыка калбарган — каттыжыышкын 45 чуруттарның барык-ла 400 хире фирмалары-биле ажыл-херекчи харылзааларны тудуп турар. Чүгле эрткен чылын безин оон бараан саарылгазы 300 миллион рубль болган.

ССРЭ-нин улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларының бүдүрүлге артынчыларын болгаш катап ажыглаар чигэдин экспорттаар чорук онза черни эзлеп турар. «Новоэкспорт» катап ажыглаар чиг-этти катап тургузар талазыбиле делегей ассоциациязының кежигүнү болгаш, ол талазы-биле специализастаттынган Австрия, Италия, ГФР, Швейцария, Франция, АКШ дээн ышкаш ындыг чуруттарның фирмалары-биле идепкейлиг кады ажылдажылганы чорудуп турар.

Сөөлгү беш чылдын дургузунда ол барааннарны экспорттаары сес катап улгаткан. Цинканың артынчыларын, титанның, латуньиун бузундуларын, чонгуларын, а ол ышкаш кара металлдарның артынчыларын, ажыглап каапкан катализаторларны болгаш өске-даа хөй үүлдерни хереглекчилерге садыглап турар. Нефтехимияның, нефть болдаазырадылгазының артынчыларының перспективалары база-ла улуг болуп турар. Бир эвес чиг-этти бойдуг үнер дестериниң делегейде ховартаары улам улгадын турарын барымдаалап алыр болза, каттыжыышкынның ажыл-чорудулгазы калбак болур. Долгандыр турар чүүлдерни камгалаарының айтырыынга-даа үлетпүр артынчыларын ажыглаары онза чугула негелделиг болуп турар.

Балыктаарынга база туризмге ынактарга хөрек барааннарны, селгүүстээр хемелерни болгаш катерлерни, спортчу ажиишкин кылыр суднолларны, моделизмге база техниктиг чогаадылгага хереглээр барааннарны — ол бүгүнү база-ла «Новоэкспорт» дашкаар үндүрүп садыглап турар. Ол барааннарның аразында ховар дээн чүүлдер, чижээ, автомобиль аккумулятору-биле ажылдаар, адырып алыр моторлуг хеме, спиниг катушкаларының чамдык хевирлери болгаш өскелер-даа бар. Азербайджанның, Арменияның, Туркменияның, Дагестанның мастерлериниң хол-биле аргын кылган хевистерин болгаш хевис кылыгларын каттыжыышкын бүгү диптерже чорудун турар.

Оон-биле чергелештир «Новоэкспорт» өске чуруттарның барааннарын болу база сонуургап турар. Ол сөлүн сүй белектерни, каасталга чүүлдерни, өске-даа барааннарны садып ап турар.

Зауар ПРОХОРЕНКО.

(ПМА).

ЧОГААДЫГГА БИЛИГ ХЕРЕК

Чечен чогаадды өөреникчилерге өөредип турган, чугаа сайзырадырынын бир кол кезээ чогаадыг бижидери болур. Кандыг-бир чогаадды өөренип эртип тура, өөреникчилер класстар аайы-биле янзы-бүрү хевирнин чогаадыгларын ангы-аңгы темаларга бижип чаңчыгар ужурлуг.

Чогаадыг бижиринин мергежили, чаңчылдары бир класстан дараазынын класкынче чоорту нарыдан орар. Кандыг-бир темага чогаадыг бижидерде белеткел ажылын баш бурунгаар дорудары негеттинер. Эн кол түүл башкынын берген темазынга ажыглаар материалларны өөреникчилерниң чыып база шын шилип алыры болур. Чогаадыгны бижиирде, белеткеп алган материалларын план өзугаар чогаадыгга дес-дараалаштыр сөстерни, домактарны шын тургузуп тургаш, бижиири негеттинер.

Эрткен өөредилге чылында 7 класска К. Кудажынын «Тараа» деп тоожузунга чогаадыглар бижиткен бис. 7 «б» класска К. Кудажынын «Тараа» деп тоожузунга хамаарыштыр «Тарааны камнаар, ол дээш амы-тынывысты берип чораан бис» деп темага чогаадыг бижээнинге кыска анализ кылыр бодаан мен. Бо чогаадыгга белеткеннип турган, класстың өөреникчилери Л. И. Брежневтин «Кур чер» база Кировоград области Новоукраинка районда партиялың XX съездизи аттыг совхозта трактор бригадазының бригадири Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры Александр Гиталовтуң «Тараа дугайында бодал» деп номнарын болгаш солуннардан алган материалдарны ажыглаары солун. Башкының сагындырып турганы-биле эн-не утка-шынарлыг эпиграфтарны өлар тып ап шыдааннар.

Өөреникчи бүрүзү бодунуң чогаадыынын киирилде кезээн аңгы-аңгы өгелээни чараш.

«Кайда тараа барыл, ында ыры бар...»

«Кижилер тарааны өстүрүп каан, а чер кижилерни өстүргей»...

«Тараа! Амыдырал чүгле оон туттунуп турар деп чүвени Суван ашак кымдан-даа артык билир, бай-шинээлиг, мал-маганныг-даа болзунза, чүгле эт-биле амыдырап шыдавас сен».

Чогаадыгда ялыы арат Суван ашак биле А. Гиталовтуң тарааны канчаар камнаарының оон үнезинии дугайында бодалдарын өөреникчилер көргүзүп бижээннер. Эн ылангыя Суван ашак өолдарынга тараа камналгазының дугайын үргүлчү чагып чораанын база А. Гиталовтуң бистин чуртувуста болгаш даштыкыда тарааны канчаар камнап турарын чамдык өөреникчилер эки бижээннер.

Л. И. Брежневтин «Кур чер» деп номунда совет кижилериниң кур болгаш курукан черлерни баштай кандыг-кандыг бергелерге таваржып турган, шингээдип алганын, ам Казахстанда тараа бүдүрериниң өскенин бо хүннерде амыырал-биле холбап бижигилээн.

Суваннын өолдарынга чагыын уруглар чогаадыгларының сөөлүнде түннел кылдыр киирип, амгы үе-биле харылзаштырганнар: «Чангыс борбак тараа харамнангаш эвес, силер тарааны камнап өөрениңиз дээш, кончуп чораан мен, оглум. Силер байлак, чаа үеде чурттаар силер».

Чогаадыгны бижип турган, анаа белеткел үезинде өөреникчилер тарааның үнезин, оон тыптып келириниге түү хире күш үнерин билип алганы чугаажок.

С. САРЫГ,
башкы.

Ном болгаш номчукчу

«ДЕЛГЕМ ШЫНАА»

«Делгем шынаа» — Ондар Аракчаанын ийиги ному. Ол биске—номчукчуларга өөрүнчүг белек. Автор мөнге Ленин темазынга күжүн шенеп, оон өлүм чок идеязын чыдарын ораладашкан:

— «Чүс-чүс чылды өттүр көрген кижи кымыл?—Ленин!

Дарлаашкындан чонну хостаан кижи кымыл?—Ленин!»...

Арын ажыткан «Ленин» деп шүлүктүн 12 одуруг бүрүзүнүн сөөлгү стопаларында чаңгыс ол-ла сөстер таваржып турар. Айтырыг, харыы аянызбиле бижиттинген. Ону сонуургадым.

Каш чыл мурнунда-ла бижиттинген С. Сүрүн-оолдуң «Мээн аалым», С. Тамбаның «Мээн байым» деп чогаалдарының темазын, чамдык одуругларын сактырга-ла «Чорааралымны» дөмейлешкээ биддине бээр:

«Мээн аалым ак-көк хемниг
Тыва черде.
Мээн эжим—шапкын хөгжээн көдээ суурда...»

«Өөрүшкү» деп шүлүк үш строфалыг. Оон бирээзин ап каапса, утказы өскерлирден чиик номчуттунар апаар. «Ажылчынның сөзүнде»:

«Ачам чагыын хажытпас
мен,
Ажыл-ишке бүдүштүг мен...
азы

...Амыдырал каастакчызы
Алдын холдуг ажылчын
мен...» дээн.

Авторнун амыдырал каастакчызы— ажылчын кылдыр номчукчуну бүзүреткен, сеткилиден көргүскен тодаргай чижектери чок. Анаа аяннашкак, куруг мактаашкын апарган. Ёзулуг ажылчын бодун мактанмас, ону чон үнелеп көөр болгай.

«Чырын тур» деп шүлүкте тудуг бедиин дыттын бедиинге деннээн. А дыттын бажы силгиттинип турар болганда тудугнун крышазы база-ла силгилеп берги дег деннелгени шилип алганы арай-ла чедимче чок.

«Делгем шынаанын» эге арыннарын ажып номчуп ора, чамдык шүлүктернин кошкак талазын эскерип каап, авторнун парлалгаже эрте далажыпканы, чедир ажылдавайн барганынга (хомудадым. Ондарнын өзи шүлүктерин кым-даа деткиир, мактаар. Оон чогаадыкчы ажылынын чедишкини кылдыр бодум хуумда, «Суг дер дүштүм» деп шүлүктү эки деп көрдүм.

Аныяк автор ручка, детсад дээн чижеттиг сөстерни эге аянга чагырткаш, очулга чокка ажыглаан. А шынында оларны очулдуруп алыр аргазы турган. «Делгем шынаа» деп шүлүктер чыындызының авторунун кошкак талазы—сөстүн уран аргаларын чөп ажыглавайн турарында, ынчангаш харын кандыг-даа овур-хевирни чуруваайн турар. номчукчунуң сеткил-сагыжын хайныктырын шыдаваа чогаадлар бар. Оларга «Чөптүг чугаа» «Чогенген мен», «Өөрүшкү», «Ынакшылдыр», «Тура-сорукта» болгаш өске-даа шүлүктер хамааржыр.

Шүлүк бижиринге мергежилин бедидер дээш улам хөйнү шингээдирин эш-өөрдеп өөренирин, чогаал бижиринин техниказын, теориязын ам-даа шингээдип алырын аныяк авторга сүмелеп, күзеп каалы.

К. КАЛЫНДУУ,
башкы, Улуг-Хем район.

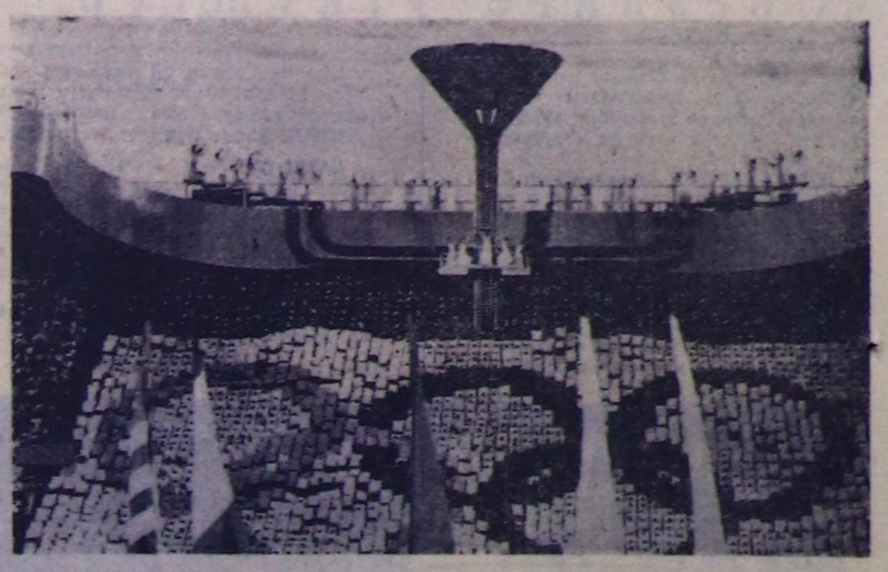

ЧУРУКТА: «Олимпиада-80-ниң» хагдынып турган үези.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Олимпиада эрткен соонда

Улуг болуушкун

ЛОНДОН, (СЭТА). Британияның национал олимпий командазының кежигүннери чуртуна чедип кээрге оларны байырлаңчыг байдалга уткуп алган. Чамдык кижилер харын-даа оларны национал маадырлар деп байыр чедирип турган.

Эдинбург хоорайның муй-муй чурттакчылары боттарының чаңгыс чер чурттуу, 100 метрге Олимпиада чемпиону болган Алан Уэллска байыр чедирер дээш, чаашкын чаап турган хүнде безин кудумчуларга үнүп келген. Муниципалит эрге-чагыргазы бо спортчуга алдар кылдыр хүлээп алыышкын эрттирер дээнин чарлаан.

Шеффилда хоорайның чурттакчылары 1500 метр черге чарыштын чемпиону болган Себастьян Коэ́ин база-ла чылыы-биле уткаан. Оон чурттап орар бажыңының ханазынга «Оран-бажыңынга аас-кежиктиг чедип келгеинге дээш байыр чедирип тур бис, алдын оглувус!» деп бижип каап турган.

Москва Олимпиадазын эгелээр деп турда ону бактап турган буржуаз парлалга безин бо хүннерде оон чедишкининг эрткеннинин дугайын бижип чарлаар ужурга таварышкан. Москва Олимпиадазынга кайгамчык улуг чедишкиннер чедип алдыган: анаа 36 делегей, 74 олимпий рекордтары тургустунган. Аңаа чораан спортчуларның, туристернин болгаш өске-даа кижилерниң чугаалап турары-биле алырга, «Москва Олимпиадазы делегейнин спорт шимчээшкининге улуг салыышкынны киирген болуушкун болган» деп, Лондонның «Таймс» солуну бижээн.

Ындыг болзажок Англияның чазааның чамдык кежигүннериниң бодунуң чуртунуң спортчуларының чедип алган чедишкиннерин тоон көрбес хевирлиг боор турарын чамдык солуннар дыннаткан. Лейбористер партиязындан парламент депутады Р. Крайеринин медеглээни: «Амгы үеде эрге-чагыргада турып турар чазак чурттун спортчуларының чедип алган чедишкиннерин ыяап-ла хүлээп көөр ужурлуг». «Мориниг стар» солун аңаа холбаштыр мынча деп бижээн: «Британ спортчуларының Москвага чедип ап турган чедишкининдүрүзү М. Тэтчериниң чазаанга айтырыышкынны таварыштырып турган. Дж. Картер биле М. Тэтчер Москвага болур оюнларны болдурбас деп ыйдыышкынны кылгаш, боттары аштырыышкына таварышканнар».

«Кайгамчык магалыг болган»

ХАНОЙ, (СЭТА). Москвага болган оюнар делегейнин олимпий шимчээшкининиң төөгүзүнге чырыткыланчак арынны бижип киирген. Олимпиада бүтү беш диптин улустарының төлөөлекчилерин найырадаштырган, улустар аразынга тайбыны быжыглаан. Бир эвес кижилер боттары тайбын болгаш найыралды күзээр болза олар чүнү-даа кылып ап болур, кандыг-даа дайынзырактарны оожургадып ап болур деп үвеин Москва оюнары көргүскен деп, «Нян Зан» солун бижээн.

Космос харылзаазының «Лотос»» даар станциязын ажыглалга киргеннинин ачызында 60 миллион вьетнамнар ол магалыг оюнларны барык чартык ай дургузунда сонуургап көөр аргалыг болган деп солун уламчылаан.

Вьетнамның чыныды олимпий командазының Оюнларга чедишкининг киришкеш келгенин чурттун хөй-ниитизи калбаа-биле демдеглеп турар. Маргылдааларның үезинде вьетнам эштикчилер беш шашонал рекордту тургускан. Бо хире улуг маргылдааларга эн баштай киришкен адыгжылар болгаш мөгелер бодарга эки түнелдерни көргүскен.

— Москва Олимпиадазы бистин чуртувуска спорт хөрээн хөгжүдериниге улуг идегин берген. Ол оюнларны көрүп турган чүс-чүс муң янзы-бүрү назылыг кижилер спортка киржип эгелээн — деп, Ханойнуң күш-культура институтунуң тренери Чан Ван Чан СЭТА-ның корреспондентизиниге чугаалаан.

— Олимпиада бистин планетавыстың культурлуг амыдыралынга база-ла улуг болуушкун болган. Миллион-миллион телекөргүкчүлер совет музыкантыларын, мраакжыларын, актёрларын уран-чечен талантызы-биле таныжар аргалыг болган. Кайыдда Олимпиадага бо хире делгем, ойзаланчак культура программазы турбаан боор. Олимпиаданың организакчызы — совет улустуң эптиг-ээлдек чаныс, бедик культуразын чүге дешээр! Олимпиада магалыг-ла организастаттынган, бедик деңнелге эрткен —деп, ВСР-ниң культура болгаш информация министринин оралакчызы Ку Хюн Кан чугаалаан.

Бедик түннелдер

— 1948 чылдан бээр бүтү чайгы Олимпиадаларга киржип, олуржуп келген кижи болгаш ол оюннарның бүтү төөгүзүнде штангистерге эй-не эки таарымчалыг байдалдарны Москва Олимпиадазы тургузуп бергенин бүрүн барымдаалыг чугаалап болур мен—деп, аар атлетиканың делегей федерациязының президентизи Готтфрид Шедль (Австрия) СЭТА-ның корреспондентизиге чугаалаан.

Президентинин улаштыр чугаалааны болза: «Магалыг эки «Измайлово» Спорт ордузунга 18 делегей рекорду, 106 национал рекордтар чаартынган, бо бедик түннелдер Оюннарны канчаар организастаанының дугайын тодаргай чугаалап турар.

Делегейниң аар атлетика федерациязында 112 чурт кирип турар. Хөгжүп орар чурттарга спорттун бо хевирин хөгжүдери кончуг чугула. Мөге-шыырак кижилерним аргалары ам-даа бар. Силерниң Юрик Варданяныцар биле поляк Янко Гусев ол дугайын бадыткады. Электроннуг саналга аппарады 82,5 кг деңзилиг кижи 217,5 кг деңзини көдүрер аргалыг деп саналаан болгай. Ынчаарга Варданян 222,5 кг. деңзиин көдүрду.

СЭТА-ның корр.

Уруглар болгаш чай

ДУРЖУЛГА УЧАСТОГУ

Черби́ннин школа-интернадызының өөредилге-дуржулга участогунда үүнүп турар янзы-бүрү ногааларның чингир ногаан өңү кызыл, сарыг, ак, көк чечектер-биле холуштур хөлбеңнинин чыдар. Ол ногаалар болгаш чечектерни Жанна Салчак, Ольга Оюн, Цезарь Маңгыр болгаш өске-даа уруглар дөрттен—алды классчылар чай дургузунда күзелдин-биле өстүргеннер. Школа чанында өөредилге-дуржулга участогунда культураларны ажаал хайгаараарынга шүүтү салбырларда өөреникчилер киржип турар. Ында морковь, свёкла, редька болгаш өске-даа дазылында чемиштиглер ңеделдиг холдарда кончуг эки үүнүп турарлар. Уруглар удавас помидорнуң баштайгы дужудун ажаап ап эгелээр. Картофель чечектелип, капуста борбакталып эгелээн. Ол ышкаш тараан каттарның баштайгы дужуду уруглары өөрткен.

Үргүлүүледдиг чаъстарның соонда бок үүштер калбаа-биле үүнүп турар. Ынчангаш уруглар боттарының участогунда бок үүштер-биле демиселди чорудуп, культураларын хоралакчыларын узуткап турар. Шынап-ла эки дужүттү олар алыры — бок үүштер-биле демисежип, оларны узуткаарындан хамааржыр.

Өөредилге-дуржулга участогунда өөреникчилерни күш-ажылга өөредир чорук эки чаңчылдарын бирээзи болу берген. Маңаа уруглар баштай-ла күш-ажыл-биле бойдустун каас-чаражы өөрүшкүнү бээрки медерел билип алырлар. Көдээ ажыл-агыйның культураларын өстүрүп, көвүдериниң арга-дуржулгазынга база өөренип алырлар.

Бистин республикада 144 школаның дуржулга участоктары бар. Чамдык школалар дуржулга участоктарын амгы үениң негелде болгаш дүрүмүн ёзугаар тургузуп турар. Оларга Тураннын № 1, болгаш № 2, Ак-Довуракты № 2, Бай-Хаактын ортумак школазы, Кызылдың школа-интернады дээш оон-даа өске школалар хамааржыр.

Ындыг-даа болза эки талалар-биле кады четпестер хөй. Кайы-даа школаларга өөреникчилер чазын ногааларны, чечектерни тарып олуруткулааш, чай дургузунда ону ажаап хайгааравас. Оон түннелинде хамык үүштер кадып калыр. Ындыгларга Тес-Хем, Өөр, Чөөн-Хемчик районнарның чамдык школалары хамааржыр. Ылангыя Чадааанының № 2 школазы каш чыл улаштыр таарышкан участокту тургузуп чадашкан. Ол школаның чанында Чадааанының № 3 школазы каш чыл улай районда база бир дөрбе көргүзүглүг участокту тургузуп ап шыдапкан болур. Моон алгаш көөрге, школалар директорларының бо ажылга кайы хире кичээнгейин салып турары илдет.

Бо чылдың августа республиканың хоорай школаларының өөредилге-дуржулга участоктарының көрүлдези эгелээр. Ынчангаш аңаа шынгыы белеткелдя чорудары негеттинип турар.

М. ФИЛИМОНОВА.

Дыштанып, аян-чорук кылып

Каа-Хем районнуң Бүрен-Хем ортумак школазының башкылар коллективи өөреникчилерни дыштанылгазыны кичээнгейни угландырып келген.

Уруглар дыштанылгазын чүгле чайгы үеде эвес, өөредилге үезинде безин организастап келген. Кышкы, часкы дыштанылгаларда хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг, эки өөредилгелиг класстарны Кызыл хоорайже хөгжүм-шин театрының уруглар шизин көөрүнче болгаш Аллаң-Маадыр аттыг музейже экскурсиялаан чорудуп турган. Ол ышкаш 10-гу классчылар Новосибирск хоорайже база 9-ку классчылар Москва хоорайже аян-чорук кылып чораанар. Өөреникчилер боттарының көрген, билген үүлдерин эш-өөрүнге чугаалап, бижимел ажылдарынга ажыглааннар.

Амгы үеде школаның эки өөредилгелиг болгаш хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг 25 өөреникчизи Чагытай хөлде «Байлак» лагериниде дыштанып турар.

Школада Павлик Морозов аттыг пионер дружиназының отрядтары «Ленинниң чагыгларынга шынчы бис» деп девизтин адаа-биле социалистиг чарышты чорудуп келген. Чарыштың түнелинде 3-ку классчыларның отряды биргиче черни алгаш, Шушенск суурже экскурсиялап чораан. Ол ышкаш интернатка чурттап турган өөреникчилерден эки чурумнуг болгаш өөредилгелиг 25 кижи Хову-Аксы суурже аян-чорук кылганнар.

С. САРЫГ.

ХҮЛЭЭП АЛЫРЫНГА БЕЛЕН

Кызыл районнуң Баян-Кол ортумак школазының (директору Я. Шаанаа) 1980—1981 чаа өөредилге чылында септелге белеткели эки организастаттынган. Школаның ажыл-агый эргекчизи Л. Оюн ажылчыннарын күжүн шын, деп хуваап, септелгере херек бүгү-ле үүлдерни чогуур өйүнде тыпкаш, хандырып берип турган. Олар 14 өрээлдиг школаны, 105 өөренгичи турар интернатты, столоваяны, 13 башкылар бажынын кыска хуусаанын иштинде шынарлыг кылдыр септеп селээн.

Школаның чайгы септелгезинге ада-иелер база киржип, каш удаа шеф ажылын организастап чоруткан. Септелгеге ажылчыннар П. Саая, Б. Дүвеи, П. Дагалан, Д. Оюн болгаш өскелер-даа эн идепкейлиг киришкеш, шаанал-макталды алганнар. Школаның септелгеен ам дооступ турар, чаа өөредилге чылында өөреникчилерни хүлээп адырынга белен.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Сонуургактарга

ИНЕ ЧОК ЧАМАП БОЛУР

Чаа хөйленни отка ол чидиртип азы бир чүвеге ора соктуруп алырга, хомуданчыг-ла болур ийин. Ындыг черни даараарга-даа, аргыырга-даа илдеги аажок болур. А мен ону ыычаар кылбайн, анаа-ла хырбалап ап турар мен.

Ол мындыг. Бир эвес ойбактың кылыы самдараара берген болза, ону долгандыр кезип кааптар. Оон өске пөстен ол-ла хире чамашкы кезип алыр. Оон соонда полиэтиленден кезип алгаш, азыгларын сыгар. Ам бир фольганы (конфета саазыны-даа ажырбас) резина чаткан стол кырынга салыр. Оон кырынга чамаар хевисти, полиэтиленни база бир фольганы салыр.

Ам хырбалаары арткан. Ону кылырда, изиг илдир-биле 10—15 секунда иштинде чымшыр бастырыптар. Пөс соой бээрге, фольганы ап кааптар. Ол-ла. Эки хырбалаан болзуцарза, ойбак чер турганы билдирбес-даа. Чүгле чуурда дынзыдыр сы тудуп болбас.

И. ЕНТИС.

Москва.

ЧЕДИ ХОНУКТА

Сезен метр бедиктен бадып турар ужариның ортузунда үнген хадыга 19 харлыг япон албан-хаакчы Макото Хасикура чеди хонук дургузунда олурган. Канчап ынаар ол үне бергенил? Июльдун бир дыштаныр хүнүнде Мукабаки дагларының бажынче үнерин шиитпирлээш, ынаар чорупкан. Даг үнер тускай мергежил чок болганындан дагның бир бединиде андарлып баткаш, Ужарның суунга дүшкеш, ол угаанын оскунупкан. Хасикура миниип келирге, хады будуунда халаңайып турган.

20 хире сантиметр чоон ыыштын будуу ону чеди хонук дургузунда тудуп келген. Дуза чедирерин дилээн оон алгышын суг даажы шаптыктап турган. Таварылга болуп бөлүк альпинистер келгеш, ону будуктан адырып алгаш, эмнелгеге чедирген.

(СЭТА).

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

БАЛГАЗЫНДА КӨДЭЭНИҢ № 2 ОРТУМАК ПРОФЕССИОНАЛ-ТЕХНИКТИГ УЧИЛИЩЕЗИ СУРГУУЛДАР ХҮЛЭЭП АЛЫРЫН ЧАРЛАП ТУР

Ук училищеге калбак профильдин тракторист-машинистинин, III класстын автомобиль чолаачызының, мал фермаларынга ажылдаар механизаторнуң, электромонтёрнуң мергежилдерин шингээдип ап болур.

III класстың тракторист-машинизинин мергежилинге 1 чыл, оон өске мергежилдерге 3 чыл өөренир.

Ук мергежилдерни чедип алырындан аңгыда, аңаа ниити билим база бедидип алыр.

Училищеде спорт секциялары, бот-тывынгыр уран чүүлдүң, техниктиг чогаадылганың, ыыштан, даштан, демирден уран сиилбиглер кылырының, фотонун бөлгүмнери болгаш мото-бөлгүм ажылдап турар.

Училищеге өөренип эрткен чылдарын күш-ажыл стажынга кирер саналар. Училищени доосканнар түскай ортумак болгаш дээш өөредилге черлериниче өөренип кирер талазы-биле өскелерден артык эргелиг болур. Училищеде өөренип турар, шериг назылыг аныяк оолдарның шериг албаны эрттирериниң хуусаазын сонгаарладып турар.

Училищеге өөренир сургуулдарны общежитие-биле, ажылдап кедер болгаш дыштанып хүннерде кедер хептер-биле хандырар. Хүнде 4 катап халас чемгерер.

Училищени дооскан сургуулдарны чогуур ажыл-агыйларже ажылдалып чорудар, оларны ук ажыл-агыйлар квартира-биле болгаш ажылдап, дыштанырынга, ол ышкаш мергежилин бедидеринге эргежок чугула өске-даа түүлдер-биле хандырар.

Үстүнде айытган мергежилдерни чедип алырын күзээр сургуулдарны киреринин экзаменнери чокка хүлээп алыр. Училищеге өөренирин күзээнер директорнуң адынга биллириишкин бижиир.

Тыва АССР-ниң Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу дараазында өөредилге черлериниче өөренир күзелдиглерни чалап тур.

Благовещенскинин, Стерлитамактын технология техникумнары, Саранскинин, Туланың электромеханика техникумнары дараазында мергежилдерге хүлээп алыр:

Амыдыралга ажыглаар электрилиг аппаратура, бухгалтер үчёлу, чоннуң амыдырал хандырылгазының бүдүрүлгелеринге планнаашкын;

Хабаровскинин, Кировтун, Красноярскинин, Даг-Алтайның, Туланың, Волгоградтың, Москваның технология техникумнары дараазында мергежилдерге хүлээп алыр:

амыдыралга ажыглаар радиоэлектроннуг техника, бухгалтер үчёлу, амыдыралга ажыглаар электрилиг аппаратура;

Кимрының механика-технология, Красноярскинин технология техникумнары дараазында мергежилдерге хүлээп алыр:

былгаардан кылыларның технологиязы, былгаар, идик, алгы бүдүрүлгелериниң дериг-херекселдери, идик моделированиези болгаш былгаардан уран кылыглар.

РСФСР-ниң Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң техникумнарынга сес класс доосканнарның өөренир хуусаазы 3 чыл 6 ай, ортумак школа доосканнарга—2 чыл 8 ай.

Белеткел салбырларынга киреринин күзээнер дараазында адреске кээр азы биллириишкин киирер: **Тыва АССР-ниң Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу. Кызыл хоорай, Найырал кудумчузу, бажын 59, телефоннары: 2—49—74, 2—49—87.** Оон ангыда район төптериниде амыдырал хандырылга комбинаттарынга база барып болур.

ХАМААТЫЛАРГА

Автомотога хамаатылар ниитилелиниң Тывада республика чөвүлели хуу гаражтарының бүрүткелин чорудуп турарын чурттакчыларга дыннадып тур. Ол бүрүткелди август 10-дан сентябрь 10-га чедир Кызыл хоорайга Топографическая 3-ке болгаш Ак-Довуракка, автомотога хандыкшылдыглар ниитилелдериниң райхоорсоветтеринге чорудуп турар.

Райхоорсоветтерге гаражтарын даңзылатпаан хамаатыларны оон дадывырын чогуур хуусаазында телевизени-биле дөмей хууда гараж адилекчиларинин кооператив кежигүнүнден үнген кылдыр саналар.

* * *

ДОСААФ-тың Кызылда каттышкан техниктиг школазы секретарь - машинистка ларның курузунга өөренирин күзээннерни хүлээп ап турар. Өөренирининг хуусаазы 3 ай. Кичээлдер 1980 чылдың август 11-де эгелээр. Өөредилге дээш 76 рубль төлээр.

Бистин адрезивис: Кызыл хоорай, Интернациональная 49. Телефон 2-27-75.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АВГУСТ 8-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Үс». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 11.05 — «Аныяктарның чугаадылгазы», 11.35 — «Дээрже дүндүүштелгеннер». Хөй серималыг уран-чечен телефильм. 2-ги серизи. 12.40 — РСФСР-ниң алдарлыг артистери Г. Калинина, А. Ворошило оларның концерти. 13.30 — «Көрүнчүк баарынга». Документалдыг телефильм. 13.55 — Медээлер. 14.00—16.00 — Чапсар. 16.00 — Медээлер. 16.20 — Социалистиг чурттаның телевидениезинин документалдыг фильмнер программазы: «Польшаның пөс-таавызы», «Дагларда амыдырал», (Чехословакия), «Губкалар тудукчулары» (Югославия), «Сфинкстиң тывызыктары» (ГДР). 17.10 Туркмен ССР-ниң улустуң танцызының алдарлыг ансамбливинин көргүзүү. 17.40 — «Москва болгаш москвачылар».

КЫЗЫЛДАН

18.10 — Телемедээлер. 18.25 — «СЭКП-ниң XXVI съездизин төлептиг уткуул». 18.55— «Спорт». Дамчыдылга. 19.25 — «Тываның неделязы». Информастыг программа.

МОСКВАДАН

19.40 — Уран гимнастика талазы-биле делегейниң тулган чемпиону И. Дерюгина-биле Киевтің школачыларының ужуражылгазы. 20.15 — Бүгүн делегейде. 20.30 — «Ону өлүрүшкүн деп саналаар мен». «Бизнес делегейинде» деп бөлүктен. Эге сөстү политиктиг тайылбырлакчы В. Дунаев чугаалаар. 21.25 — «Дээрже дүндүүштелгеннер». Хөй серималыг уран-чечен фильм. 3-ку серизи. 22.30 — «Үс». Информастыг программа. 23.05 — «Эрмитаж». «Биче голландыжыларның уран чуруулгазы» 23.35 — Бүгүн делегейде. 23.50—01.15 — Уран үүл мастерлериниң концерти.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.10 — «Чаштарга аңчыгаштар дутайында». Ленинградтан дамчыдылга. 18.40 — «Поэзия» 19.20 — Е. Сорокина биле делегей конкурстарының лауреаты А. Бахчиев (фортепиано) ойнаар.

КЫЗЫЛДАН

19.40 — Чарлалдар. 19.45—20.55— «Товаанчы чылдары». Телефильм. 2-ги серизи.

агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бүгүн республикага бүргед, аязыр, чамдык черлерге чаъс чаар, Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дургени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 14—19 градус чылыг болур.

Кызылга бүргеп, аязыр, эртен биче чаар. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дургени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 14—16 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

АВГУСТ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Идегел болгаш шынчы чорук-биле» (2 серималыг) 10.00, 13.00, 15.40, 18.20, 21.00.

«ПИОНЕР»: Киночыынды 9.30, 13.00, «Старшина» 11.00, 15.00, 16.50; 18.00, 21.00.

«ВОСТОК»: «Стах хаанының айыылдыг аннаашкыны» 14.40, 17.30, 20.20, Киночыынды 10.00.

«ЧАЙГЫ»: «Ат-алдарның хоойлузу-биле» 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24.63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретарияттың 2-23-35, партийжи-амыдырал болгаш совет тургузуг киллистериниң 2-37-13, пропаганда киллизиниң 2-31-75, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетөөр киллизиниң 2-31-75, чагаа киллизиниң 2-41-27 информация киллизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Магыт № 2058.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер. Шетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1. ТС—01702.